

ІАЛАМ ЛОРАДАР
Яндар яхача хин хьал
меттадоаладеш,
болх дІаболабаъб

16

Газет арадувл 1923-ча шера
майтсела бетта 1-ча дийнахъа денз

1973-ча шера
«Сердало»
газета
«Сийлен хьарак»
яха орден
еннай

№33 (12710)

Тов
буттг,
4 ди, 2025 шу

СЕРДАЛО

WWW.SERDALO.RU

ГІАЛГІАЙ МЕХКА КЪАМАН ЮКЪАРА ГАЗЕТ

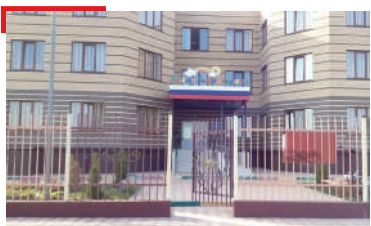
НАЪХА ХЪАШТАШ
СВО дувзаденнача
хаттарех, бахархой
тІайбу ди хилар
Парламенте

4

ЮРТБОАХАМ
ГІалгІайчен юртбоахама
Министерстве,
боахамий кулгалхошца
вІашагІкхетар хилар

6

НОАХАЛИЙ БУВЗАМ
Шолжерча «Тамашийна
мохк» яхача ДОУ
кхетаче хилар
анзорашца

7

КЪАМАН ІАДАТАШ
Даъй Іадаташ лархІа
Іомабу кхувш латтараш

10

СПОРТА ТОЛАМАШ
Студенташта юкърча
Ерригача Россе ГТО
фестивалага кийчо еш
ба мехка

15

@gserdalo

vk.com/gserdalo

Дзен сердало

www.serdalo.ru

Дешара юхьиг

Магасера СОШ- Берий беш № 1 ший
хьаъший тІаэцаш хилар

9

Лоамен къайленаш

ХьалхагІа йовзаш
ца хинна тІема
гІала кораяьй

11

Курскенаькъан ИбрахИм

Мехка хилар 71-гIа ГIалгIай Республикан Халкъа Гуллама ворхIлагIча кхайкарала кхетаче, цига дийцар законаш хьакхоллараша дIадахача шера баьча балхах, иштта белгалдир кердача парламенто болх беча шера юкъа бе безача балха керттердараш. Цига къамаьл дир ГIалгIайчен кулгалхочо Келаматанаькъан Махьмуд-Иаьлас.

ВIашагIкхетар дIахьош белгалдир, дIадахача шера 24 закон тIаййца хилар, уж лаьрхIа да бюджета оагIув чIоагIяра, бизнес дегIайоалаяра, мехка вахара политика чIоагIяра, дика хьалаш хьакхоллара.

Депутатий керттера декхар - законаш тIаэцарал совгIа, уж шоай моттигашка кхоачашдар. МолларIа тIаэцаш дола хьал доагIаш хила деза республикан бахархой вахар тоадарца. Парламент законаш хьакхоллаш хиларал совгIа, ма дарра бахархой хьалаш довзаш, уж Iалашдар хьадехаш йола моттиг хила еза», - аьлар Келаматанаькъан Махьмуд-Иаьлас, нахацара бувзам лерхIаме хилар белгал а деш.

Депутатий керттера терко тIаозаш дар мехка юртбоахама комплекс дегIайоалаяра дош. ТIеххьарча шерашка цу даькъ тIа дика толамаш даьхад, уж гуш да хьабаьча балхага хьежача. Хьайбаш тIакхийтар 100% дукхагIа, цо ший арIагIа таро лу дулх а шура а дукхагIа хилийта. БаьцовгIий даькъ тIа 2019 шергара денз къахьегамма овсарле хилар гуш да: баьцадараш кхедар 435%, сомиь культураш - 238%, ка бола ялат - 114%, коартло - 107%.

2025 шера чакхдаьннача ялат чуэцара балхаша доккха толамаш даьхар: ялат - 113,4 эзар тонн, из 2,5 дукхагIа да дIадахача шера хинначул. Юртбоахама даар экспорта дахьийтар 2019 шера хинначул 8-за дукхагIа да. Цул совгIа, хьал-

КарагIдаьннараш а де лерхIараш а

ГIалгIайчен Кулгалхочо белгалдир депутатий балха керттера декхараш

ха дIа ца дувш даьда лаьт-таш 9 эзар гектар, хIанз пайдалуш, леладеш да. Карарча хана мехка кхоачашгьеш я инвестицей 10 йоккха проект, АПК юкъара мах 25 млрд сом.

Кхетаче дIахьош Келаматанаькъан Махьмуд-Иаьлас баркал аьлар массанена, республикан агропромышленни комплекс дегIайоалаеча дакъа юкъедахьаш барашта. «Баркал оал аз дег чура юртбоахама министра, ахархой политикан комитетa депутатaшта, ГIалгIайчен агропромышлен-

ни комплекса болхлошта, цар дика къахьегарах, кхачан кхерамзленна Iалашо еш», - аьлар цо. Цул совгIа, ГIалгIайчен Кулгалхочо белгалдир туризм дегIайоалаяр тахан дикача боарам тIа хилар. Цох ГIалгIайчен юхь гойташ дола гIулакх хилар. Карарча шера хьалхарча ах шера республике хилар 72,4 эзар туристаш, из 8,3% дукхагIа да дIадахача шера цу юкъа хинначул. Хьагучох, 2025 шу чакхдоалаш, туристаш вайцига хьабахкар лакхлургда 130 эзар сагага кхоачаш. Хьаьшашта

лаьрхIа 34 туристически моттиг я, цига дIахьош ба из хьал дикарIа дегIадоаладеш бола болх, цу юкъе «Iарамхи» яха курорт а йолаш.

Кхетаче чакхийоалаш, кхоачашде дезаш дола керттера дешаш дийцар. «Вайна хьалхашка лоархIаме декхараш латт. Вай декхар да хьадаьр чIоагIдар, де дезар дIахо дIадахьар. Законаш хьакхоллар керттера дIоагIа да вахара декхараш кхоачашдара даькъ тIа», - аьлар Келаматанаькъан Махьмуд-Иаьлас.

«Агропромышленни комплекс, иштта туризм - уж дегIаахара оагIонаш да, хIаьта моттигашка доал ду Iаьдал - из лард я, наьха тешам шийца бола. Вай болх дика дIабахьарах тийша да, республика дика дегIаахар», - аьлар тIеххьара ГIалгIайчен Кулгалхочо.

Келаматанаькъан Махьмуд-Иаьлас ше тешаш ва аьлар, законаш кхоллача а кхоачашдеча а Iаьдала ГIалгIайче дегIайоалаяра гIулакх нийса дIадахьа карагIдаргхилараш.

Вай мехкарча ишколашка хьалхарча классе деша дахар 8 эзар совгIа бер

Аькхенаькъан Марем

Ишколан коа чудоалаш, хьалхара гIа баьккхар 8 200 бера. Мехкарча 159 ишколо шоай наIараш хьайийллар 85 эзар совгIа дешархо тIаэцаш. Дешара шу дIадоладаларца даькъалабийцар уж вай мехкадас Келаматанаькъан Махьмуд-Иаьлас. Къаьстта терко йир мехка кулгалхочо ишколе эггара хьалха дIачубоалачарна.

«Тахан, дешарца дувзаденна вахар довзаш эггара хьалхара гIа боаккхаш да шо. Шун дешарцарча безамга, лоархIамга хьежжа хургда ГIалгIайчен кхоанара вахар», - белгалдир мехкадас. Республикан кулгал-

хочо теркалдир, вай мехкалакха начIал, говзал, кхетам бола нах эшилга; Илман, унахцIенон оагIошцара, культуран хьал тоаде, доаржаде къаман юкъе шоай гIулакх дика довзаш бола говзанчаш безилга.

«Аз даькъаладувц шо дешара шу дIадоладаларца! Беркате хилда ер дешара шу; дешархошта, студенташта санна; хьехархошта, берий даьшта, ноаношта. Дика дешаш дIачакхбала аьттув хилба дешархой; хьехархой низ хилба сабарца, боагIача боараме шоай болх дIабахьа; хIаьта даьй, ноаной дегаш гIадкхувлалда берий толамаша», - белгалдир вай Мехкадас ший къамаьла юкъе.

ГалгIайче гIолла йолча Россе МВД кулгалхо хилар, Наьсарен вахара хьалаш довзаш

ГIазданаькъан Ахьмад

ГалгIайчен чурча гIулакхий Министерствон кулгалхо, полице полковник Козьарский Алексей, шийца СКФО гIолла йолча Россе МВД ГУ Юкьарча кхела доакъашхо, ГалгIайче гIолла йолча МВД Юкьарча кхела кулгалхо Гаданаькъан Муса, иштта республикан Халкъа Гуллама депутат ГIазданаькъан Ислам волаш, Наьсарен-Шахьаре вахар. Уж бахара бахьан дар, полице болхлоша рейдови кхетаченаш мишта дIахьу хьажар.

Керттера терко тIахийтар наькъаш тIа бе безача балха, бокъонаш телхаяр соцадара. «Кхетаченаш дIахьош, бокъонаш лораерашта гучадаьлар 69 административни гIулакх, цу юкье 20 гIулакх доагIаш дар РФ КоАП 3.1 д. 12.5 ст. (кораш

баьддара).

Полице болхлоша кьахьийгар цу моттиге уж кхоачамбоацараш юстардоахаш, 22 автомашина кизгаш мукъадаьхар, полице дIайигар 4 транспорт. Из доацаш, полице болхлоша гучадаьккхар, иштта хьа а даьккхар новкъа леларашкара 2 поатронаш чуйоаца герз, 6 екх, 100 цунцара герза кхоачам, чIоагIа корта бохабеш йола молхай 2 капсула, иштта 36 шу даьннача Наьсарерча вахархочунгара «Retaу 17» хьайцар, ше раьза волаш, хьаенна яьсса тепча. Цо яхачох, из цунна кораяьр цIермашинаш лелача наькъа гаьна йоацача хьун йистер, М. Шаймиева цIерагIча урамах», - аьлар «Сердало» газетага ГалгIайче гIолла йолча Россе МВД зарбан болх лелабераша.

Цьхана цига бахарах цар таро хилар балха мах оттабе а, иштта ГалгIайчен бокъонаш

лораечар, юкьарча, законаш леладара долча Iаьдала викалашца кьамаьл де а, мехка кхерамзленна Iалашо ярах, бокъонаш лораярах дувца.

Цига баха хиннача доакъашхоша хьехама кьамаьл дир бокъонаш телхаерашка, водителий сакхетам кIеззига мукъагIа сомабаккхар духьа, наькъашка уж шортига леларгболаш, наьха

а шоай а вахар лорадара терко еш хургболаш. Царна иштта хьалхадаьккхар цьхьан сахьата деррига вахар сага хувцалуш моттигаш йолга, наькъ тIа еш йола авареш бахьан долаш. Водителяшта иштта хоамий каьхаташ делар, наькъ тIа кхерамзлен бокъонаш лораярах дола, иштта ПДД телхаеш хиларах хьадоала зуламаш а дувцаш.

Зулама сунт тохар

Магасе хургья «ГалгIайче - кхерамзлен мохк» яха республикан кхетаче

ГIазданаькъан Ахьмад

Тов бетта 22-ча денгара 24-ча денга кхаччалца, ГалгIайчен столице дIахьош я «ГалгIайче-кхерамзлен мохк» яха кхетаче. Магасе, кагирхой цьханкхетарий Цен майдан тIа гултургва бIаь совгIа доакъашхо, цар дика дакъа лоац тайп-тайпарча юкьарча вахаре. Кхетачен балха дакъа лоацаш хургба хьехархой, бокъонаш лораераш, юкьарча балха белгалбаьннараш, спортсменаш, тайп-тайпарча организацией викалаш. ХIаране таро хургья мехка кхерамзлен хаттараш кхоачашдеча ший дакъа юкьедаьха.

«Из хьалхара цу тайпара кхетаче я ГалгIай мехка, из вайна лоархIаме а я. Цо новкъостал дергда унзарча хьалашца кьовсам лоаттабе, цо иштта таро лу бахархой культура кхолла, законаш лораде.

Доакъашхой таро хургья дикагIа йола дешара программаш йовза, бувзам чIоагIбе балха новкъосташца, експерташца, иштта грантах луш дола ахча даккха, шоай дикагIа йола социальни проектах кхоачашьяр духьа. Тхона из тема геттара чIоагIа лоархIаме я - ГалгIайчен ший кьаьстта йола поалхам я терроризмаца кьовсам лоаттабара, теракташ бахьан долаш кIеззига зе хинна яц из, цу юкье маьрша нах а болаш. Вай декхар да цу тайпара хIама кхы хургдоацаш деррига де, вай берий кхоане кхерамзленца Iалашьге», - иштта аьлар, цу хьалах дувцаш, ГалгIайчен кулгалхочо Келаматанаькъан Махьмуд-Иаьлас.

Сатувсилга я; кхетаче пайдане а шоайла балха говзал дIаюха эцара даькъ тIа дика лар

юташ а хургья, аьнна. Иштта цу даькъ тIа дувца лерхI экстремизма, терроризма духьальоттара хаттараш.

Цун доакъашхой таро хургья шоашта хьалхашка нийсденна-чох дувца меттел, шоай говзал гулбеннарашца екьа а.

Кхетачен программа чудоагIаш да дукха пайданедараш, цу юкье дакъа лоацаш хургба бокъонаш лораераш, юкьара болх бераш, республикан дин викалаш, иштта дIадахьа лерхI говзанч-хьехамаш. Уж лаьрхIа да кхерамзлен Iалашо яра, латта хьал белгалдара, довзийтара, хьалхадаккхара, цу даькъ тIара болх тоабара, наха из дикагIа бовзийтара.

Кхетаче тIахьехаш я ГалгIайчен кхерамзле чIоагIбеча керттера дакъа лацара, иштта зуламашта духьале яра хьал мехка дика вIашагIдоллара. Доакъашхоша цьхана дувцаргда хаттараш, уж кхоачашдара наькъаш

вместе с
росмолодёжь

Республиканский форум наставников молодежи из сферы образования и спорта "Ингушетия - регион безопасности"

лохаргда, юкьарча гIулакха тIехьаьтта, республикан берригача бахархошта кхераме доаца вахар хилийта хьожаргба.

«Сердало» газетага ма аллара, «ГалгIайче - кхерамзлен мохк» яхача кхетачен тIехьарча дийнахьа хургья грант яккхара яхьаш. Роскагирхошкара цига дакъа лаца таро йолаш ба, 16 шергара 35 шерга кхаччалца ха яьнна кагирхой. Цар тахан терроризма, экстремизма духьала беча балха юкьедахьаш дола дакъа малагIа да хьежжа, цунна мах оттабергба федеральни експерташа.

Яхьа чаккхе еш, котбаьннарашта гранташ лургья, шоай проектах кхоачашьге. Цу юкьера грант 300 эзар сомага кхаччалца хила йиш я. Эггара сийдагIа йола оагIув я грантий яхье котбаьннарашта совгIаташ далар, из вIашагIфеллай кагирхой гIулакхах йолча Федеральни агентствос.

Цу кхетаче дакъа лаца безам барий кхы а ха я дIаязбала. Уж дIаязбу «Кагирхой Россе» ше-ше болх беча чоалха гIонца. Цу онлайн-кIийлено таро лу моллагIча моттига юкье дакъа лаца дехар чудала, цул тIехьагIа цох фу хул хьажа, цига гIолла лоархIаме хоам бовза, из вIашагIфелларашца гIулакх леладеш.

Таханарча заман дунен тIа экстремизма, терроризма хаттараш кагирхошта юкье геттара лоархIаме дерзаш латт. ГалгIай мехка кхаь дийнахьа дIабахьа лаьрхIа болх цу майдан тIа боккхаш бола лоархIаме, кхераме доаца вахар вIашагIдолла гIа ба.

Кхетаче хьайцар, Iомадаьр наькадаргда халкъашта юкьера барт чIоагIбеча, республикан наьха культура лакхьеча. Кхетачен программа дика дIаьхаро дика лард йолларгья, кьамашта юкьера гIулакхаш чIоагIдеш.

СВО турпалхочун Оздой Хьусена таьзет хилар мехка

ГIазданаькъан Ахьмад

Донбассерча тIема операце доакъашхо хинна Оздой Хьусен кхелха, таьзет эттар мехка. БIухочун цIагIарча наха санна, боккха эшам, халахетар да из берригача мехка а. Наьсаре, Оздой Хьусен ваьхача коа, дар таьзет.

ВоI дIаваьннарашца цар гIайгIа, сагото екьа, дог тедеш кьамаьл де гулбеннабар мехкарча тайп-тайпарча моттигашкара хьакимаш, мехкарча Паччахьалкхен кулгалхочун гIонча вола Йовлой Мухьмад хьалха волаш.

«Даьхен гIулакха араваьнна; доккха денал, майрал гойташ лаьттар Хьусен. ВоI дIаваьнна бисарашта, Мехкадаьгара гIо дергда», - аьлар Йовлой Мухьмада.

«Россе эпсараш» яхача ООО оагIон керда кулгалхо хьавовзийтар мехка

Султиганаькъан Йоакъап

Вай мехка кхаьчар Россе Турпал, инарал-майор Липовый Сергей, инарал-лейтенант Михеев Анатолий, тIема моттигашкара ветеран Щербинин Виталий. «Сердалога» из хоам бир Миннацо.

«Россе эпсараш» яхача юкьарча моттига республикерча оагIон керда кулгалхо Галай Руслан хьавовзийтар цар», - йоах хоам.

Цу оагIонцара лоархIаме болх СВО доакъашхошта гIо лоаттадарца, царна терко ярца, кхувш латтача тIехьен Даьхенцара безам, лерхIам чIоагIбарца бувзабенна ба. Миннаца кулгал деча Ми-зенаькъан Руслана белгалдир, уж декхараш дизза кхоачашдеш, кьахьега дезилга, царна боагIаца боараме терко е езилга.

Баькхача хьаьшаша гойтар, кьона тIехье ураоттаеш, лоархIаме йола кердаьккха программа. СВО гIо деш бараш, доакъашхой белгалбир цу кхетаче. Галай Руслана эпсара сий лорадарх йола майдилг елар федеральни оагIоно, ший декхараш дика кхоачашдарах.

Республикера «Россе эпсараш» яха моттиг дикка Йоаржаяра, цун болх тоабара тIехьа лоархIаме да иштта терко яр. Даьхен гIулакх лорадеш; денал, яхь, сий долаш кьахьегаш бараш массахана белгала хургба.

ГІалГІай мехка вахар хьаллаца телача ахчашта тІагІолла лелабу тийшаболх гучабаьккхар

ГІазданаькъан Ахьмад

Наьсарен кхален бокьонаш лораеча болхлоша гучадаьккхар, вахаре ГІо де телача ахчанца тийшаболх лелабаь хилар. Хьем боаццаш болх дІабахьарах гучаяьлар бокьонах доацаш, 380 эзар сом совГІа ахча ийдеш хиннар.

«Цу ГІулакха бехке хилар моттигера яхархо, 2003 шера ахча бахьан долаш харца-харча наькъ тІа яларах. Зуламера болх цар дІахьош хиннаб иштта: шийна вовзаш волча сагага ГІолла цу кхалсага, бокьонах йоаца пропи-ска яьй Ямало-Ненецки автономни куран цхьан юрта, цигара бокьонах ца доагІаш дола социальни ахчаш ийдаьд цо, 2003 шера тов беттагара 2004 шера наджгоанцхой беттага кхачалца, зІамигача пхе бера. Бакьда цу юкьа, е из а е цун дезал а республикера арабаьннабац», - аьлар «Сердало» газетага ГІалГІайчен МВД зарбан болх лелабераша.

Бокьонаш лораеча болхлоша хьатІайийхачул тІехьагІа, цо из бакьдир. Наьсарен кхале ГІолла йолча Россе ОМВД лоткъама отделе хьадийллар уголовни ГІулакх РФ УК З даькъа 159.2 статьях (ахчанца дувзаденна зулам дар).

ХІилла лелаеча кхалсага духьала чІоагІо йир, из ХІаманга ГІоргйоацаш, цо таро лургья из ГІулакх дІахо тахкара.

Шолже яьнна цІи дІайоайир

ГІазданаькъан Ахьмад

Шолжа-Шахьаре «Привоз» оалача базара гонахьарча доазон тІа цІи яьлар, хоам бир сихача ГІон болхлошка. Цу моттиге сиха кхаьчар цІи йоаю тоабаш. Цигара хьал довзара цу моттиге вахар ГІалГІай Республике ГІолла йолча Россе МЧС Керттерча урхаллен кулгалхочун ГІонча, тІахьожаме балха, хьехам беча урхаллен кулгалхо Котанаькъан Ахьмад.

«Ийс цІи йоаеча сага, лаьрхІа йола кхоь техника юкьеаьккха, лоацача хана яьнна цІи дІайоайир. Сиха а шоай болх бовзаш а уж хиларах, лоалахарча ГІишлош тІа дІатІа ца йоалийташ, из дІайоае таро хилар», - аьлар «Сердало» газетага ГІалГІайче ГІолла йолча Россе МЧС Керттерча урхаллене. Ираза, цу цІерах сага зе даьнна моттиг яц.

Деррига де деза кхерамзлен балхаш шоай ханнахьа даьд. Говзанчаш тохкам беш ба, хиннар малагІа бахьанах да хьожаш.

СВО дувзаденнача хаттарех, бахархой тІайибу ди хилар Парламенте

Аькхенаькъан Марем

ТІема операцеца дувзаденнача хаттарех йола кхетаче дІайихьар мехкарча Парла-

менте. Бахархой тІайибеш, царца къамаьл деш хилар Халкъа Гулама депутат, «ЦаІ йола Росси» яхача фракце кулгалхочун ГІонча вола Йов-

лой Мухажар.

Цига хьатІабахька хиннача СВО доакъашхой, цар цІагІарча наьха хаттараш лаьттан доазув

къоастадарца, вахаре цхьацца ГІо дарца дувзаденна дар. ХІаранега ладийГІа, дІахо де дезар белгалдеш, къамаьл дир депутата бахархошца.

МагІалбика кхале дІайихьар АТК аргІанара кхетаче

ГІазданаькъан Ахьмад

ГІалГІайчен МагІалбика кхале дІайихьача терроризма духьаларча комиссе керттерча темах цаІ яр терроризма, экстремизма духьале яр; иштта кхерамзленна Іалашо яр дешара шу дола-лу Ди хьатІадоагІаш. Кхетаче дІайихьар бокьонаш лораераша дакъа а лоацаш, цар дийцар латтача хьалах а де

лерхІацох а лаьца, дукха кхетаченаш дІаяхьа езаш хиларца дувзаденна.

АТК кхетаче керттера терко тІаяхийтар, кагирхошта юкье во ГІулакхаш даржаргдоацаш бе безача балха. Докладаца къамаьл дир кхален культуран, иштта дешара даькъ тІарча ви-калаша; цар белгалдир, шоаш кагирхошта юкье зулам цадаржийтара уж тІахьехаш дІахьош бола болх дукхагІа боаржа-

беш къахьегаш хиларах. Къаьстта дийцар юрташка экстремизма, терроризма хьал юа-тохара хаттараш даим теркал-дарах. Дола-Коа, СоагІапча яхача юртий администрацей кулгалхоша шоай балха даькъ тІа даьха толамаш довзий-тар, терроризма хьалаш цадаржийтара болх вІашагІболлара йола оагІонаш белгал а еш, уж юстардоахаш хиларах дола ма-салаш доаладеш», - аьлар «Сер-

дало» газетага МагІалбика кхален администраце зарбан болх лелабераша.

Духьале яр терроризма, экстремизма, цар таронаш йохаяр, иштта мехкарча юрташка баха-ча наха кхерамзлен Іалашо яр, из да ГІалГІайчен Іаьдала хьал-харча аргІагІа шийна хьалхаш-ка отгаду декхар, дІахо лаьрхІад ГІалГІайчен лаьтта кхы бала ца боссийта, цунна духьалара низ чІоагІбе.

УФСБ сунт
техар, къайлагIа
ГалгIай мехка
болх беш
йолча крипто-
ферманна

ГIазданаькъан Ахьмад

ГIалгIайчен Кулгалхочо даькъалабийцар Илдарха-ГIалан бахархой, шахъара 30 шу дизарца

ГIазданаькъан Ахьмад

Илдарха-ГIала ший 30 шу диза-
ра цай дездеп я. Цу цайца уж
даькъалабийцар ГалгIайчен
кулгалхочо Келаматанаькъан
Махьмуд-Иаьлас, цо белгал-
дир из моттиг къаьстга мехка
лоархIаме хилар. Илдарха-
ГIала кергтерча хIама кхол-
лара наькъ тIа дIоагIа хинна
дIаэттай, цунна чуйоагIаш
я эггара лоархIамегIа йола
предприятеш. ХIара шера цу
доал дара даькъ тIа дика хьа-

лаш хьакхоллара деш лат-
таш дукха дика балхаш да.
Илдарха-ГIалан юкъара до-
азонаш хувцалуш доагIа, уж
дикагIа хулаш, бахархош-
та лерттIа хьалаш хилара на-
къадоалаш да, иштта дика
дегIайоагIаш я шахъара транс-
порта оагIув а.

«Бакъда эггара мах болаш ба
Илдарха-ГIалан бахархой; къа-
хьегаме тIера болаш, шоай ша-
хъар езаш, хьаьша-да тIаэцара
кийча болаш хьабоагIаш хилар-

ца. Шо бахъан долаш Илдарха-
ГIало юкъедахь социально-эко-
номически, культуран вахара
доккха дакъа.

Къаьстга баркал ала безам ба
са боккхагIарна, ветеранашта,
из шахъар хьакхоллаш цун кер-
те лаьттарашта. Цар къахье-
гам, уж шоай гIулакха мутIахьа
хилар бахъан долаш хьахилар
из кIийле. Дег чура даькъала-
буьц аз Илдарха-ГIалан бахар-
хой укх денца. Могаш, маьрша
хилда шо а, шун тIехье а. Шун
шахъар дIахо а дегIайоагIаш

хийла», - аьлар Келаматанаь-
къан Махьмуд-Иаьлас.

Илдарха-ГIалан бахархо-
ша, раьза болаш, тIайцар шо-
ашта мехка Кулгалхочо баь-
ккха ловца. Шоаш дIахо а,
иштта дика шоай хьамса-
ра шахъар, еррига республи-
ка дегIайоалаяра тIехьа къа-
хьегаш хургболга белгалдир
цар. Республикан кулгалхоша
хьал а лоацаш, Илдарха-ГIала
дIахо а дегIайоагIаш хургьа,
ГалгIайчен вахара-экономиче-
ски лоархIаме юкъ а йолаш.

ГалгIай Республи-
ке ГIолла йолча Россе
кхерамзлен Федераль-
ни ГIулакха урхаллен
болхлоша дика болх
дIабиьар, къайлагIа
лелаеш йола крипто-
фермаш гучайоахаш,
уж яр Наьсарен кхален
Сурхо тIа.

«Хьем боаццаш болх
дIахьош, саг чу ца ваха-
ча моттиге гучаьккхар,
къайлагIа дIахетта латта
оборудовани майнингаца
криптовалюта деш. Бел-
галдир, криптоферма ле-
лаераша къайлагIа ток
дIаозаш хиннилга. Цох
хинна зе хIанз укх сахьа-
те дагардеш да говзан-
чаша», - аьлар «Сердало»
газетага ГалгIай Респу-
блике ГIолла йолча Россе
УФСБ зарбан болх лела-
бераша.

Белгалду, Россе Пачча-
хьалкхен соцамах, мехка
10 моттиге, цу юкъе
ГалгIайче а йолаш, мо-
гадеш дац майнинг ле-
лая. Из бокъо ехкар
чIоагIдаьд, 2025 шера
наджгоанцой бетта 1-ча
дийнахьа денз 2031 шера
тушолла бетта 15-ча денга
кхаччалца.

КъайлагIа лелаеча
криптофермаша хьакхолл
моттигерча энергосисте-
манна лоархIаме кхе-
рам. Уж лелаярах боккха
низ тIабода ток лоаттаяра
даькъа, тIаккха бахархой
электроэнерги йоацача
хьале кхоач. Цул совгIа,
из Iаткъаш хул юрта ба-
хача наьха вахара хьа-
лашта, цар лоархIамеча
гIишлошта.

ГалгIай Республике
ГIолла йолча Россе УФСБ
тохкама болх дIахьу,
бокъонах йоацаш, шоаш
бахача моттиге майнинг
лелаяр. Бокъонаш телха-
ераш бехктотхаме озарг-
ба доагIаш долча законах.

Тока оагIув тоабеча, 29 млн сом хьожадергда Россеташа

Иалой Муса

МагIалбика кхален мот-
тигашкара 6 Кв йола тока
оагIув меттабоалабу болх
дIаболабаьб «Кьилбаседа
Кавказа Россеташа» - «Ингу-
шээнергос». 29 млн сом ахча
да цу гIулакха хьахьож-
даьр.

1973-ча шера денз; Дола-
Коа, Инаркъе, цхьацца йолча
моттигашка: шин ишкола,
6000 эзар совгIа бахархош-
та, берий беша, хин станцена
- ток лоаттаеш я из.

Бувца оагIув тоабе беза-
ча хьале кхьаьча дикка ха яр.
Тока саьргаш тишденнад,
тока бIоагIаш лийлха, юкъе-
ра арматура мукхийна латта
дукха ха я. Из бахъан долаш,
ток а боагIаца боараме дIа-
хьа кхачац наха.

105 аьшкабетона бIоагIа
богIаргба цига, 26 км кхоа-
чаш тиша тока саьргаш хув-

царгда. ДикагIа лоархIаш
дола СИПаш моллагIча хаот-
тама духьалъотталуш, гIор
йолча хана ша ца беш, хана-
хьа тиша ца луш хургда.

Иштта 483 «пелаш», хIама
чIоагIду аьшка гомаш, арма-
тураш хувцаш къахьегаргда
цига.

«Цу лоархIамеча проек-
та дикка аттача доаккхарг-
да тока оагIон хьал. Мас-
сахана цхьацца кхоачам-
боацараш лаьтга тока мот-
тиг меттайоагIаргья, ток а
боагIаца боараме дIа-хьа кхо-
ачаш хургья», - дийцар тхога
«Ингушээнерго» филиала кул-

галхочун декхараш кхоачаш-
деш волча Котаганаькъан
Кемрана.

Цул совгIа, керда тока саьр-
гаш, моллагIа хатар хилча,
вожаш санна кхераме дац
наха, хьайбашта. Ер шу йисте-
далалехь, чакхдаха лерхI ци-
гара деррига балхаш.

ГалгIайче мах оттабир, ишкола миho даъ зе лоархIаш

ГIазданаъкъан Ахъмад

ГалгIайчен дешара, Илман министр Цхьорой Ахъмад-Башир, мехка финансай министраца Вешкарнаъкъан Тамерланаца цхъана ваха хилар мух хъекхача йохаяча ишколе. Белгалду, цу тайпара хъал вайцига нийсделар карарча шера аьтинга бетта 12-ча дийнахъа, иштта маьцхали бетта 8-ча дийнахъа. ЧIоагIа хъекхача миho дикка зе дир дешара моттига.

«Шоаш хьожаш болча хана, министраша мах оттабир хиннача зен, иштта белгалдир де деза балхаш. Терко тIаяхийтар кастлуш из дешара моттиг юха меттаоттаяра, берий таро хургйолаш дикача хъалашка деша. Хоадам бола болх дIабахъа лаьрхIар бераш деша гIоргдолаш шоай ханнахъа», - аьлар «Сердало» газетага ГалгIайчен дешара, Илман Министрестве.

Цу ишколе уж бахар иштта дувзаденна дар, мехка дешара моттигашика цу тайпара хIама нийслургдоацаш, дIахо а хъажарца, из юхатохара хъалаш вIашагIдохарца.

ГалгIайчен Iаьдал цкъа белгалдаь Iийнадац, чоалхане этта хъал ший ханнахъа теркалдар лоархIаие долга, иштта зе хиннача вахарца ювзаеннача моттигашта массе оагIорахъара новкъостал хила дезилга.

ГалгIайчен юртбоахама Министерстве, боахамий кулгалхошца вIашагIкхетар хилар

ГIазданаъкъан Ахъмад

ГалгIайчен юртбоахама, кхачан Министерстве кхетаче хилар мехка агропромышленни даькъ тIа болх беча кулгалхошца. Керттера дийцар дар ГалгIайчен АПК дегIайоалаяр, юртбоахама предприятишка балха овсарле лакха хилийтар. Кхетаче дIахьош дийцар цу даькъ тIара керттера хаттараш.

«Юртбоахама балха хаттарашта юкъе дар иштта йоалах дола декхар дIадаларах, лизингови оала декхараш кхоачашдарах, гуйранарча кхашкарча балхашта кийчо ярах. Иштта Iан кIалха дувш долча ялата тайпай чаккхе йир. Кхетаче доакъашхоша дийцар, шоай боахамашкара хъал. Дийцача къамаьла юкъе керттердар, хъалхашка латта декхараш кхоачашдар, иштта гурахъа дIахьоча кхашкарча балхашка кийчо яр, из лоархIаие да республикан агропромышленни комплекс дегIайоалаяра даькъе», - аьлар «Сердало» газетага мехка юртбоахама, кхетачан Министерстве.

Кхетачен чаккхе еш, гулбенараша барт бир дIахо шоайла бувзам лелабе, ГалгIайчен юртбоахам дегIабоалабе, цунна хъалхашка латта декхараш кхоачашде. Юртбоахам дика дегIабоалабара лерттIа хъалаш лоаттадар, министрствон керттерча декхарех да.

РДКБ керда инфекционни дакъа хъадаь чакхдоалаш латт

ГIазданаъкъан Ахъмад

Берий республикерча клинически дарбанче керда инфекционни моттиг хургъа каста. 2021-ча шера дIайоалаяча проекта болх чакхбаьнна бала боалл. Цу чу эшаш йола хIамаш Iоувттаеш боахк къахъегамхой.

Вай мехкадас Келаматанаъкъан Махъмуд-Iаьлас белгалдир, РДКБ керда корпус хъаеллар тахан мел лоархIаие да. Республикан кулгалхочо белгалдаьчох, берашта боагIача боараме дарба лоаттадара тIехъа, къаьстта лазараш даржаш йолаха эттача, беррига кхоачам бола из моттиг вайна эшаш яр.

Россе дIахьош йолча «УнахцIен» яхача къаман проекта гIолла, дIахьош ба из беркате болх. Тишъеннача гIишлон меттел хъалъь керда моттиг дика тоаяь я. 719 млн сом рузкъа да цу гIулакхага дIадахар.

ЗIамигача унахошта санна, цу чу болх бечарна а паргIатолуш я из моттиг. Из тайпара, таханарча хано дIадеххача беса йола моттиг мехка хилар боккха аьттув ба, ала мегаргдолаш да.

Россе унахцIенон министрствон хъем боацача штаба кхетаче дакъа лаьцар вай министра

ГIазданаъкъан Ахъмад

УнахцIенон гIулакхех йолча министрствонна кулгал деча Iалбаканаъкъан Зарас Россе цу лостамагIа йолча хъем боацача штабо хIара кIира дIакхухъача кхетаче дакъа

лаьцар. Федеральни министра Мурашко Михаила кулгал деш, дIайихъар кхетаче. Къаьстта йоккха терко еш дийцар къаман мессенджер МАХ унахцIенон оагIонна юкъелацарах. Цох лаьца дувцаш, доклад йийшар VK про-

екташцарча балха вице-президент волча Хайбуллов Руस्ताма.

«Таьрахъий оагIонцара МАХ платформи хIама доаржадарах» йола доклад йовзийтар цига Россе унахцIенон мини-

стерствон таьрахъашца дувзаденнарах йолча департамента хоамашцарча технологиях болча оагIон хъалха латтача Темнов Дмитре. УнахцIенон оагIонцарча вахара дикка хувцамаш юкъеодоладеш хургъа из», - дийцар «Сердалога» мот-

тигерча вай министерстве.

Россе унахцIенон таьрахъашцара юкъмоттиг тоаеш хургъа из кIийле. ЦаI йола таьрахъашцара моттиг боккха пайда беш хургйолга теркалдир хъакимаша.

Шолжерча «Тамашийна мохк» яхача ДОУ кхетаче хилар анзорашца

Галой Муса

Тов бетта 1-ча дийнахьа денз, Шолжерча «Тамашийна мохк» яхача №6 йолча ГБДОУ актови зале ярмарка дйайхьар, цига безаме кхетаче хилар ДОУ берий а хьехархой а, Галгйай Республике гйолла йолча Россе ФСБ анзорий урхаллен викалашца, яхаш, дийцар «Сердало» газетага цу урхаллен болхлоша.

«Из кхетаче хьалхара дйахьош яцар, хьалхагйа бераш дакъа лоацаш хиннадар «Коталон эстафета» яхача, Сийлахь-боккхача Даймехка тйема коталон 80 шу дизара хетаяь хиннача Галгйай Республикан Магас-Шахьара сийлен аллее. №6 йолча «Тамашийна мохк» яхача берий беша ухараш бийхар «Анзора Ди» яхача цйайна хетаяьча кхетачене дакъа лаца», - аьлар хоамо.

Цига берашта дукха совглаташ делар. Уж дегйаахара дола истола тйара ловзараш, бургацаш, кхувсалургаш, гйозарч, кхы а дукха

тайп-тайпара хйамаш.

Шолжа шахьара №6 йолча «Тамашийна мохк» яхача ГБДОУ администраце, иштта хьехархоша дег чура

баркал аьлар мохк лорабераша цу тайпара терко ярах, совглаташ даларах, берий беша ухарашца иштта хоза кхетаче дйаяхьарах.

Гйаьнтамара-наькьан цйерах болча урам тйа, асфальт биллар Магйалбике

Гйазданаькьан Ахьмад

250 метрага кхоачаш болча Магйалбикерча урам тйа асфальт йобуллаш баьхкар болхлой. Кхерамзлен хьал дикка тоадеш ба из болх. Цига гйолла дйа-хьа ухарашта дуккха паргйатагйа хургьа хйанз.

«Шахьара куц тоадара тйехьа, дикка кьахьегаш ба администраце кулгалхой. Кьаьстта лоархйае да наькьий хьал меттадоаладар. Ара боад эттача а, кхера ца везаш да хйанз наькьа хьал», - дийцар «Сердалога» шахьара администраце.

Гйаьнтамаранаькьан цйерах бола урам тоабе аьнна соцаьм баьр шахьара да Галай Муса вар. Бахархошта доккха совгйат хиннад цу гйулаках.

Гйалгйай мохк агара юкь Илдарха-Гйалий тйа хиннай

Курскенаькьан Ибрахйим

Хоамо ма аллара, маьцхали бетта 29 дийнахьа 20 сахьат 55 минот Московски ха яьлча, Гйалгйай Республике мохк аьгар, 3.1 балл йолаш. Цох бола хоам кьаьчар Гйалгйай Республике гйолла йолча Россе МЧСа керттерча Урхаллене ха тйа хиннача тоабанга, из хьакхайкабир «Российски академе лаьттан хьалша тохкача Цагй долча гйулакха» Къилбаседа-Хйирий Илма-тохкама ФГБУ филиала ха тйа хиннача болхлочо. Мохк агара юкь Илдарха-Гйалий тйа хиннай, кйоргал 15 километр йолаш.

Кхы чйоагйа доацаш, лаьтта агара хьал хоаделар Гйалгйайчен доазон тйа, бакьда Гйалгйай Республике гйолла йолча Россе МЧС Керттерча урхаллене бахархошкара хоам хиланзар цох лаьца, венна саг вац, иштта цйенош хаьрца моттиг яц.

«Карарча хана еррига вахара йалашон моттигаш шоаш массахана беш хинна болх дйахьош я. Вйашагйбеллаб Цагй йолча ха дара-диспетчерске болх (ЕДДС), республикан доал деча даькьца цьаьна», - аьлар Гйалгйай Республике гйолла йолча МЧС ГУ зарбан-болх лелабераша «Сердало» газетага. 3.1 балл чйоагйал йолаш мохк агар кхераме лоархйаш дац.

Гйалгйай мехка цйенхаштта тоадергда 4 вйаштйардаь цйа

Аькхенаькьан Марем

Гйалгйайче дйайолалуш я аргйанара ййаьха вйаштйардаь цйенош цйенхаштта тоадара программа. Карарча шера тоаде лерхйаш да дйиь МКД: царех кхоь да Магйалбике, цагй - Наьсаре.

Балхаш дйадоладергда тов бетта, уж йистедала дезаш да, ер шу чакхдоалаш. Цйенхаштта тоада-

ра чудоагйаш да инженерни балхаш кердадахар, хин турбаш хувцар, иштта бйеха хиш дйауха моттигаш тоаяр, электрически, ййовхала хьалаш кердадахар, подвал тоаяр.

Гйалгйай Республикан Кулгалхочун, Паччахьалхен зарбан болх лелабераша яхачох, хйара шера вйашагйболл вйаштйардаь цйенош аргйанара тоадара болх, моттигерча программанна чубоагйаш. Цо

таро лу, вахара фусамаш лораярал совгйа, дуккха а дикагйа леладе коммунальни гйулакхаш, иштта хьахолл вахара дикагйа хургдола хьалаш.

«Кьаьстта белгалде безам ба, бахархой шоаш а цу юкье дакъа лаца декхарийла хилар, цар шоай ханнахьа пайда эцача хьалех мах дйалуш хилча, цунга хьежжа цйенхаштта тоаде таро дикагйа хул.

Цьаьна кьахьегаш хилча

мара, кхоачашье йиш яц из программа дика, вахара фусам кхерамзле йолаш хйлийтара», - аьлар Келаматанаькьан Махьмуд-йаьлас.

Белгалду, хьатйадоагйача шера тоаде лаьрхйад 21 вйаштйардаь цйа, царех 14 да Наьсаре, иштта 7 - Магйалбике. Из программа дйайолайича денз, мехка тоадаьд 82 цйа, керттера балхаш деш, 221 - тйехьара тйа деш дола балхаш деш.

**ВорхІ кердача
ишколо шоай
наІараш
хъайийллар
тахан, дешархой
тІаэцаш**

ГІазданаъкъан Ахьмад

**Дешара оагІонца дикка
хувцамаш долаш
дІадоладелар дешара
шу вай мехка. Дешара
шу долалуча дийнахъа
ворхІ керда ишкол, цхъа
берий беш хъайийллар
мехка.**

«Керда хъайийллара-
та юкье я Нъсарера № 23
йола 720 бера моттигаш
луш йола ишкол, Берда-Юр-
тара 250 бера моттигаш
луш йола ишкол, Йоккхача
Ачалкхера 420 бер тІаэцаш
йола № 9 йола ишкол, Ма-
гасера 704 бера мотти-
гаш луш йола № 3 йола
ишкол, Пой-Юртара 220
бер тІаэцаш йола «Аист»
яха берий беш. Еррига де-
шара моттигаш «Дешар»
яхача къаман проекта-
га ГІолла хъальъ, дешареи
Іилмани ГІулакхех йолча
министерствогара лицен-
зи йолаш хъальъ я», - дийцар
«Сердалога» министерствон
болхлоша.

Еррига ишколаш таханар-
ча хано дІадеххача тайпа-
ра кийчъь, эшаш мел бола
кхоачам чуболаш я. Спорта
лаьрхІа йоккха залаш, шера
библиотекаш, иштта кхыда-
раш да ишколашка. Лакха
терко яьй кхерамзлен хъа-
лаца бувзабеннача балха.
Лаборатореш, аьшкаца, дах-
чанца балхаш де пхьоаллеш,
даа хІама кийчде Іомабеш
йола моттигаш, кхыча къа-
мий метташ Іомаде кийчъь
латташ кабинеташ, компью-
терий классаш, лорий каби-
неташ, хІама даа паргІата
моттигаш, иштта дуккха
кхыдараш да кердача ишко-
лашка берий дог ГІоздаккха.

Мехка кулгалхоша бел-
галду, дешара оагІонцара
хъал тоадар мехка хъалхаш-
ка латтача керттерча декха-
рех долга. Пехдика деша,
дукха говзалаш Іомае бе-
рашта мел эшар тахан вай
ишколашка Іалашдаьд,
хІаьта берашта хъалхаш-
ка декхар - цу деррига-
ча хІаман хам беш, дика
дешаш дІачакхдалар.

Шоайла кхетабеш бола юкъяра мотт

**ГІалгІайче дакъа лоацаш я культуран,
спорта Къулбехъен Россее къамий XVI-ча фестивале**

ГІазданаъкъан Ахьмад

ГІалгІайчено дакъа лоацар-
да культуран, спорта Къул-
бехъен Россее къамий XVI-
ча Фестивале, из дІахьоргъя
тов бетта 4-ча денгара 6-ча
денга кхаччалца Севастополь
яхача шахъаре. Ше болх беча
юкъя (фестиваль хъакхеллар
2010 шера) из йоккха кхета-
че хилар халкъашта юкьер-
ча цхьоагІон, культураш шо-
айла йовзара йола майда,
цо чІоагІду тайп-тайпарча
къамий викалашта юкьера
доттагІал. Цох дийцар «Сер-
дало» газетага ГІалгІайчен
халкъа кхоллама, культурно-
духхален кхетачений Респу-
бликански Цен кулгалхочун
ГІончас Котанаъкъан Марема.

**-Марем, дагадохийтал вай
газет дешарашта, иштта дукха
шийна тІехъа нах болча фести-
вала керттера маІан малагІа да.**

- Фестиваль дІахьош хила-
ра керттера бахъан да - Къул-
бехъен Россее доазон тІа даха-
ча къамий Іадаташ, культу-
ра йовзийтар, иштта къаман
тамашийна спорта тайпаш
дегІадоаладар, уж да Къулбе-
хъен Россее къамий культуран
тІехъален лоархІаеме дакъа. Цу
кхетачено шийца яхъ кхоллама
йоккха таро, лоархІаеме дакъа
лоац къамашта юкьера бувзам
чІоагІбеча.

**-Йоккха хилар а кхетачен
программа а терко тІаозаш я.**

-Ма дарра аьлча, карарча
шера фестивале дакъа лоацаш
хургъя вай мехка 17-тта мотти-
гера тоабаш; из бокъонца йола,
российски лерхІам бола кхе-
таче я. Культуран программан
мах айбеш дар да, цига 12 мехка
кхоллама викалаш хилар, цар
гойтаргда къаман мах бараш,
иштта Россее къамий Іадаташ.

Фестивала программан-
на чудоагІаш да тайп-тайпара
культуран, спорта цхъанкхе-
тараш. Кхетачено ше лерхІам
бола майда хилар а, эггара
дикагІа дола карагІдаьннараш

дІагойтара йола таро хилар а,
къаьстта спортини даькъ тІа
хъагойтад. Къулбехъен, Къил-
баседа-Кавказа федеральни
кураш тІара, иштта Россее исто-
рически регионашка баьхка-
ча доакъашхой аргІанара таро
хургъя шоай спортини начІал,
культуран мах бараш гойта.

Нагахъа дувца эттача фести-
вала культуран мах бараш, уж
гойташ хургъя дикагІа йола
кхоллама коллективаш, иштта
халкъа начІала говзанчаш. Ма-
сала, цига вай республикера
кхычарна юкье шоай говзал
гойтаргъя «ГІалгІайче» яхача
Паччахьалкхен халхара ан-
самбло, из дика йовзаш я респу-
бликал араха.

ХІара доакъашхочун, хъа-
жархочун таро хургъя Къул-
бехъен Россее дукхача къамий
Іадаташ, культура, къаман мах
бараш довза, иштта шоайла
мах оттабе спорта, искусствон
даькъ тІа карагІдоалачоа.

**-ГІалгІайчен Іадатех йола ис-
кусство гойтаргъя фестивале
начІал долча ДПИ говзанчаша -
уж ба халкъа начІала даькъ тІа
лакха говзал йола нах, царех
хІаране шийгара дакъа юкье-
дахъ гІалгІай къаман культуран
тІехъале лораяра. Дувцал вайна
цу дикача тоабаш.**

-Вай республикан викалашта
юкье я ГІалгІайчен РДНТ этно-
графие отдела методист ЦІолой
Зарема, цо гойтаргъя доакъ-
ашхошта, фестивала хъаьшаш-
та ше хъаь къаьнара кхалнаь-
ха керта тІа туллаю курхъарс,
гІалгІай маІача наьха, кхалнаь-
ха Іадатий ГІирс, берий къаман
костюмаш, гизгех пайда эцаш
яь хІамаш-тІехкараш, наькх тІа
доалладу дотув, иштта кхый-
ола тамашийна хІамаш. Цо
дІахьоргба говзанч-хъехам кур-
хъарс ярах; цо, шеко а йоацаш,
тІаозаргъя гулбеннарий терко.

Цихеза йолча кІувсаш
деча Іоахарганаъкъан Райша-
та шийца дахъаргда цу кхетаче
гІалгІай ферта кІувсаш - истин-
гаш, цо ше хъадаь Нъсар-Кер-
тен, ЖІайрахъа, ОлгатІен юртий

кепаш юкьехьош, иштта къаь-
нарча гІалгІай чарахъала белга-
лонаш йолаш да уж.

Тамашийна говзанч-хъехам
хъабелларгба, безам барашта
массанена цо юха меттаотта-
даьча къаьнарча истинга къай-
ленаш ювцаргъя.

МагІалбика кхален
Кульгурно-салолама цен-
тра викала шийна ховш дар,
хоза а хеташ, дІалу вай кхувш
йоагІача тІехъенна - цо дІахъу
ДПИ кружок Инаркъерча куль-
туран ЦагІа.

Геттара раьза болаш, бол-
хаш ба фестивале дакъа лаца
топпара пхьегІаш еш вола гов-
занча Атиганаъкъан Беслан,
ГІалгІайчен пхъарий Ассоци-
аце доакъашхо. Из укхаза гов-
занч-хъехам дІабихъа а Іергвац,
цо топпарах яь хозаленаш гой-
таргъя.

Цун хозача хІамашта юкье
я кхабилгаш, пелаш, кадаш,
оаркхилгаш, кулгашца хъадаь
зизаш, иштта белгало тІайола
сахъаташ. Беслан доккха начІал
долаш саг ва, ший ГІулакх
дешаш а ва. Ший яьннача хана-
га хъежжа доацаш, цунна дукха
хІама де карагІдаьннад, ше хъа-
лаьцача даькъ тІа.

Цихеза тІоарска ГІирсаш
ду говзанча ТІумхой Іийса - из
а ва ГІалгІайчен пхъарий Асо-
циацие доакъашхо, цо гой-
таргда фестивале ше хъадаь
тІоарска тІехкараш, кхалнаьха
тІормигаш, бохчаш, шоай тай-
пара хоза баь паспорта тІа бо-
аллабу ботт.

Цу хІара говзанча лорадеш,
ший кулгашца хъадаьча дийна
долча хІаманца, дукхача ханара
Іадатий даькылг да, ГІалгІайче
лорадеш леладеш дола, ноахал-
гара ноахалга кхоачадеш. Цар
хъагойт гІалгІай къаман куль-
туран тІехъален мах бараш.

Шоай хІамаш вай говзанча-
ша гойтаргъя доакъашхошта,
фестивала хъаьшашта «Къулбе-
хъен Россее къаман вахар» яха
ярмарка дІахьош. Из хоза кхе-
таче дІайоалургъя тов бетта
5-ча дийнахъа Севастополь

яхача шахъара Коталон Парке,
цига ший лоархІаеме моттиг хъа-
лоацаргъя ГІалгІайчено.

**- Марем, фуд хІанз дІахьош
йола фестиваль белгалиоалаш
дар?**

- Карарча шера из кхета-
че хетаяьй Сийлахъ-боккхача
Даьймехка тІем тІа Котало яь-
ккха 80 шу дизара, из Даьхен-
царча безамах хъалйиза я. Сева-
стополе из дІахьош хилар а ца-
ховш нийсденнадац - Россее ша-
хъаре, ГІирма яхача ах гІайрен
тІа, латт керттера Российски
Федераце Черноморски флота
тІема-форда база.

Фестиваль дІахьош я Россий-
ски Федерацие культуран Мини-
стерствос, Россее спорта Мини-
стерствос, Севастополь оала-
ча шахъара Іаьдало хъал а лоа-
цаш. Из болх вІашагІболла нов-
къостал деш я РОСКОНЦЕРТ
ФГБУК, иштта ФГАУ «Спортив-
ни кхетачений Федеральни ди-
рекции».

Кхетачен программа
чудоагІаш да Сийлахъ-боккха-
ча Даьймехка тІом лаьттача ше-
рашка байнача советски наьха
сий дар, иштта вай мехка исто-
рен дагалоаттам лорабар.

Фестиваль сийрда оагІув
хинна дІаоттаргъя Россее
спорта а культуран а ваха-
ре. Цо Цихезача, федеральни
лерхІамах йолча шахъара Сева-
стопола бахархошта дицлург-
доаца денош дутаргда, деррига
спорта, культуран, искусствон
Іадаташ вІашагІ а теха. Из рос-
сийски къамашта юкьера бок-
къонца бола бувзам ба.

Вай низ цхьоагІонца ба, дук-
хача культурашца ба. ХІанз
дІахьош йолча кхетачено дика
хъагойт мишта шоайла бувзам
бу наха юкъярча мах барашта
гонахъа, массанена дІагойташ
культура, спорт цхьоагІон юкъя-
ара мотт хилар.

Россее бахархой культу-
рни, спортини Іадаташ, царна
карагІдаьннар наькъадоалаш да
вай цхъана хилара Іадат лора-
деча даькъ тІа, цо чІоагІду хал-
къашта юкьера ГІулакх.

31 шу хьалха хьайийллар, Лоаман кадетски корпус

Аькхенаькъан Марем

31 шу хьалха ший наIараш хьайийллар мехкарча кадетски корпусо, хьалхара хьаьший тIаэцаш. Республикерча хьалхарча Президента Овшанаькъан Руслана чIоагIонца хьайийллар из моттиг цу хана.

Вай мехкадас Келаматанаькъан Махьмуд-Іаьлас белгалдир, кадетски корпус Суворовски училищена тара ІашагIелла йолга; бехктыхаме декхараш боагIача боараме кхоачашделга эггара лоархIаме хеташ цу чура болх дIаболабаьлга. Тема никъ дIаохьош ба цу чура арабаьнна дуккхабараш, тема училище деша отгарца. Кадетски корпусе дешар чакхдакхарал совгIа, тема гIулакхаш Іомадеш кьахьег цига.

«ДIаохьоргдолча вахаре лоархIамедараш кьоаста-

де, Даьхен гIулакха латта, боккхагIбараш лархIа; яхь, сий, эздел лорадеш вахара

никъ дIабахьа Іомабу цу чу, хIаьта уж хIамаш массахана вай кьамах доакхаш, кьаман

юкье лакха лоархIаш хиннад», - аьлар вай Мехкадас.

Магасера СОШ-Берий беш № 1 ший хьаьший тIаэцаш хилар

Іалой Муса

Магасерча № 1 йолча ишколо-берий бешо ший наIараш хьайийлла, хьаьший тIаэцаш. Бераш, хьаьший, берий даьй, ноаной юкье болаш; линейка дIайихьар ишкола коа.

«Керда дешара шу доладаларца, дешархой даькьалабуьца баьхкабар республикерча РоссесФСБ болхлой Синицын Вадим, республикерча Россес эпсарий оагIон исполкома кулгалдеш вола Галай Руслан, ГБОУ СОШ - ДС № 1 кулгалхо йола Хьашанаькъан Танзила, берий бокьонех йола викал Чахкенаькъан Зарема, Казахски спорта Академее профессор Сукуенаькъан Махьмад-Гире, дешарани Іилмани гIулакхех йолча Министерствон болхло Мержой Зенінап, Халкьа Гуллама депутат Дзейтанаькъан Мухьмад», - йоах тха газетага бенача хоамо.

Республикерча Россес УФСБ кулгалхо волча Шевляков Максима дика дешаш, лаьрхIар кхоачашдара наькъ тIа дикка кьахьегаш дIачакхбала даькьалабийцар дешархой. Иштта, РоссесФСБ ЦСН вIашагIехка хиннача «Бештаугорски ловзараш» яхача тIема-спортацарча яхьашка дакьа лоацаш хиннараш-та совгIаташ делар цо.

Лакхерча классашка дешаш долча берашца Денала урок дIайихьар цига. Дешархошта дийцар Россес истореца дувзаден-нарек, ветеранаш лархIар, цар сий деш хилар, тIема гIулакхаш Іомадар тахан лоархIаме долгах. Кхувш латтарашца иштта кхетаченаш дIакхяхьаро цар Даьхенцара безам чIоагIбу, нийсадар, харцахьардар кьоастаде Іомабу.

Шолжа-Шахьарерча дегIа могашал эшаеннача берий ишколо ший болх дIаболабир

Іалой Муса

Дешара шу доладалара хетаяь линейка дIайихьар Шолжа-Шахьарерча дегIа могашал эшаеннача берий ишколе-интернате.

Кхетаче дакьа лоацаш бар хьехархой, цига дешаш хиннараш, берий цIагIара нах, лоархIаме хьаьший.

«Ишкола кулгал деш йолча Оздой Фатимас кьамаьл дир гулбеннарашка. Цо белгалдир,

цу ишколе дешаш долча берашта дешара кхетам баларал совгIа, цар оагIув хьаллоацаш, дог хьоасташ хилар чIоагIа лоархIаме долга», - йоах тхога кхавчача хоамо.

Цига гулбенна бар республикерча Россес анзорий оагIон болхлой, прокуратурера кьахьегамхой. Дешара шу долада-ларца; бераш, царна уллуь латташ бола хьехархой даькьала буьцаш, дог гIоздоаккхаш дола кьамаьл дир хIаране. Гуйран хьалхарча бетта хьалха-

ра ди берий, цар даьй, ноаной, хьехархой дегашта ший тайпара лоархIаме да. Беркате хилда керда дешара шу царна массанена, сабар, дегагIоз совйоалаш из дIадахьа аьттуь, низ хилба массане.

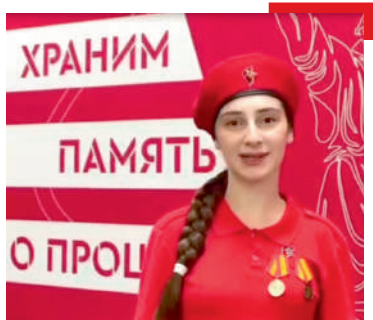
Баьхкача хьаьшаша дешаре эшаргдола совгIаташ дийкьар берашта. Іадатага хьежжа, боккхагIа болча дешархоша зIамагIчарна хьехар деш, цхьаьца цар дог гIоздаргдола хIамаш екьаш дIайихьар кхетаче.

Хьалхара гургал тохар а

массане дог тохадолийташ дар, дукха хIама дагадохийташ. ИйслагIча класса дешархо йолча Дзортанаькъан Аьсета, нулевой водача Бохтаранаькъан М. дIадоладир дешара шу. Хьаьшаша, бераша, даьша, ноаноша тIоараш детташ, дIатехар из хьалхара зовне гургал, ишкола наIараш шерра еллаш.

Байташ ешаш, иллеш доахаш дIадихьар из дешара цIай. Боккхача дезала юкье санна, массане дегашта йIовхал луш, терко еш, кхетаче хилар цох.

10 КЪАМАН ІАДАТАШ

«Пост №1» яхача Ерригача Россе кхетаче дакъа лаьцар мехкарча дешархоша

ГІазданаькъан Ахьмад

Москве дІахьош хин-нача Ерригача Россе кхетаче дакъа лоацаш хилар ТІой-Юртарча № 4 йолча ишколера къона эскархой-хьалхарбараш. Россе 89 моттигера 500 совгІа саг гуллуш яр укх шерара из моттиг. Коталон Музея доазон тІа дІахьош хиннача тайп-тайпарча кхетаченашка дакъа лаьцар вай мехкарча дешархоша. Укхача цар гойтар Даьхен истори шоашта мел довз, «Пост №1» хьалаца массахана кийча болга, герз ле-ладе хар, иштта кхьадараш а. ХІара доакъашхочун ший начІал, говзал гойта аьттув болаш моттиг яр из.

«Кьонача эскархошта, Хьалхарчар болам яхача оагІон доакъашхошта мехка истори довзийташ, цунцара лерхІам гойташ моттиг яр из», - дийцар «Сердалога» ийслегІа классе дешаш йолча Тирканаькъан Аишас. Донбассерча тІема операцена юкье дакъа лоацаш ва йиґига да.

Дешарей Илмани гІулакхех йолча Министерстве белгалдечох, «Пост № 1» яха Даьхенцара безам чІоагІбарах йола кхетаче мехка истореца бувзам болча, «Шахьар-турпал», «ТІема сийлен шахьар» яха лоархІаме цІераш лелаеча шахьарашка дІакхухьаш я.

Укх тІехьарча шерашка йоккхий кхетаченаш хиннай Тверь, Ржев, Волгоград, Санкт-Петербург, Тула яхача шахьарашка. Даьхе лораеш лаьттарий истореца бувзам бола моттигаш я уж.

Сийлахь-боккхача Даьймехка тІема ханашца, СВО доакъашхошца ювзаенна я ХІара кхетаче. ХІаьта цун керттера декхар- вай мехка истори доаржадар, кхувш латтачар дегашка Даьхенцара безам чІоагІбар.

Дикадараш гулдеш хилар

Даьй Іадаташ лархІа Іомабу кхувш латтараш

ГІазданаькъан Ахьмад

ГІалгІай къаман багахбувцамца, Іадаташца, оамалашца дувзаденнарех дувцаш, кхетаче дІайихьар Оалкамарча культуран цІагІа. Исбахьален оагІонцарча балха кулгал деш йола Тутайнаькъан Лизаи юртарча библиотеке кулгалду Іаьленаькъан Іашати бар из кхетаче дІахьош хиннараш. Берашта хьалхадаьккхар, шоай даьй истори, Іадаташ, оамалаш, шоай овлаш довзар чІоагІа лоархІаме долга. Ший къаман беркате Іадаташ лоархІаш воацача сагІ ший таханара никъ боагІаца боараме лоралургбац.

«ХІара къаман тхьовра денз хьадахьаш, лерхІамца лораде дезаш, Іадаташ да. Біарчча ноахалаш вІашкаозаш, царна

юкье хоттам беш дола хІама да из. Къамаша шоайла бувзам лоаттабеш, Іадаташ лархІарах хьахулаш болча пайдах дувц. ХІаьта вай къам кІоарга овла болаш, яхь, сий довзаш хиннача тхьовра хиннача наха беркате Іадаташ доаржадаь къам да. Вай истори дІаьхий, хоза да. Къаман истореца дувзаденна долаш, гаьнарча хана денз лорадеш хьадена Іадаташ, иштта дика лорадеш, тІехьа тІакхувш латтарашка дІакхачийта деза вай. Эзараш шерашка шоай никъ бахьаш хьадоагІа беркате гІулакхаш да вай дувцараш», - аьлар «Сердалога» Тутайнаькъан Лизас.

Ханорга тІара гІалгІай къамо лоархІаш дола цІайш массахана терко еш хиннад мехка. Наьха вахарера гІулакхаш, гонахьарча Іаламцара бувзамаш довзийташ да уж. Дунен тІа

цхьацца доккхий хувцамаш хилча, уж теркаме лоацаш, белгалдеш хиннад вай къамо. Масала, юртбоахамерча балхашка ший тайпара ханорг санна хиннад уж цІайш.

Шерцара цхьацца доккхий балхаш маца дІадолалу, малагІча хана юхасовц къоастадеш хиннад царга гІолла. ТІехьено тІехьенга телаш, хьаденад культураца дувзаденна уж гІулакхаш. XIX-ча бІаьшерен ха чакхьаллалца геттара чІоагІа лорадеш хиннад уж, къаман вахаре лоархІаме моттиг дІалоацаш. Бухбувлаш латтача хьастах тара я вай культура, истори. Къаман хьалхашка эггара чІоагІагІа лархІа дезараш теркалдаьд цу оагІонашца. Даьшкара хьахьаьча беркате гІулакхаш тахан юкьера дІацадалиитар, уж доаржадар мел эшаш да дийцар

берашка.

Селханарча истореца дувзаденнараш вІалла а йохийта йиш йоацача лардах тара да... Яхь йолаш, ший моттиг езащ, лоархІаш волча сага массахана дезаргдола хІама да къаман истори довзар, тахкар, лорадар. Цудухьа тахан ураотташ латтарашка даиман дІадувца дезаш хІама да из. Таханарча къонабараша шоай даьша хьадена беркате Іадаташ доаржадарга хьежжа хургда, вай къаман кхоанара вахар, истори. Вай даьша вайна йитар мах баь варгвоаца ганз я, из кхетадеш хила деза вай массахана, из хьалхадаха деза берашта а. Цар йитача ларда тІа сийрда, цІена, беркате кхоане кхоллаш, дикаш доаржадеш, сий, яхь, эздел яха хІамаш лорадеш дІадаха деза вай.

Кхеран тІа йоазув ду студи хьайийллар вайцига

ГІазданаькъан Ахьмад

ГІалгІайчен моттигерча Ерригроссийски біаргса доацарий юкьарлоно керда вахара проект дІайолайир, «Графит» кхеран тІа йоазув дара студи хьаеш. Из хьайийллар, йолаш йолча «Малх» яхача топпарах гІирсаш деча пхьоалле. ЛаьрххІа из студи хьаеллаш гулбир біларзабараш, дика хІама цагураш, ГІалгІайчен Халкъа Гуллама, Юкьарлон палатан, мехка кагирхой гІулакхех йолча Комитета викалаш, иштта тайп-тайпарча коммерчески йоацача организацей кулгалхой.

«Графита» студи лаьрхІа я балха моттигаш хьаххолла, цига біларзабараш, дика хІама гуш боацараш кьахьегаш хургболаш, цар шоай кхоллама таронаш маьхаль-яха йиш хургйолаш цу искусстве.

Студе доакъашхой иштта таро я кхеран тІа йоазув де Іомабала, шоай говзал дегІайоалае. Из проект лаьрхІа я могашал йоацача наьха балха оагІув меттаоттаяра, царна дукхагІа цу тІехьа таронаш ялара», - аьлар «Сердало» газетага из болх вІашагІбеллараша.

Дика хьал хьаххолларах, могашал яйнача наьха дикагІа наха юкье хила, шоашта хетар ала, из маь-

халдаккха йиш я. «Графит» студи хьаеллар - цхьаькха гІаба, біларашта дика хІама ца гуш болча наха шоай кхоллама наькъ тІа боаккхаш

бола. Цу кердача таронаша хьагойт, искусство кийча хилар ший оагІув хІара сага хьаелла.

Мехкдайттхой денга

Даьхен рузкъя дебадаь нах

Гарчакханаькъан Сали

ГалгIай мехкдайттхой шахьар МагIалбик хьакхелла сов дукха ха еце а (1933), цу ханнацца вай мехкдайттхой хиннабац ала йиш яц. Са даьда 1890 шера ваь хиннав. Цо дувцаш хезад сона; шийл воккхагIа ши воша вар, яхаш, Шамали Малсаги цIераш йолаш. Уж 19 бIаьшере баь хиннаб, цар шераш, уж баьха ха меттаоттае йиш яц хIанз. Цу ханара кхыбола кагий нах санна, шоай рузкъя лохаш, Росс импери гIолла гобоакхаш лийннав уж шаккхе а, даим цхьана волаш. Са даьда кхувш воагIаш (тамашийна хIама да цу хана уж эрсий меттала йоазув ховш хилар), цар шоай зIамагIа волча вешийга каьхат яз деш хиннад: «Водка не пей, табак не курь!» – аьле, иштта цунна хьехам беш. Уж Киеве а Буро тIа а лелаш, цIагIа хулаш хиннабац. Бакъда Шолжа-ГIалий тIа болх бе сайца хиннаб уж цхьан юкъя, «Ахвердов и Ко» яхача мехкдайттан компане, уж белггала цига фу деш хиннаб ала хала да. Бакъда эсалча, маIаца сагага товрбоацача балха тIа уж хиннабоацилга хов, цар хьабахьаш хиннача наькъах а, майрал а денал а Дала денна кагий нах хиннаб уж. Из ха йиш я даим вахара аьттув лехаш уж лийнна хиларах.

Мала хиннав Ахвердов, цун Ко фу деш хиннай? Ахвердов Иосиф Аветович ше Буро тIара адвокат хиннав, бакъда цун аьттув баьннаб: Шолжа-ГIалий

Пхылекьонгий Iаддала Султан

тIарча мехкдайттай гIувнашта меттел, бурув дегташ «Iаьржа дошув» даха волавенна предприниматель хиннав из. Мехкдайтта клеж етта доладелча, цун кулгалхо Ахвердов волча Буро тIа хьааха баьннаб дунен тIара миллионераш, Альфред Нобела веший-воI мехкдайттхо Эммануил а хиннав царца. Балха эшаш дола ахча а тIааха даьннаб, вай тахан инвестицеш оал царех. Геттара дIайзай мехкдайттан Шолжа-ГIала.

Цун компане кьахьегаш хиннав аз лакхе хьоахаваь са шиь даь-даь воша. Цул совгIа, вайна ца бовза мара, кхыбола гIалгIай а хинна хила тарлу царца. Уж шаккхе а саг йоалаелехь веннав. ЦаI – набахта, вож – цIагIа. Царех цхьаннена Галашка дийха дагIаш нускал а хиннад. Бакъда из цIадоадале, кхелхав из. Хетаргахьа, из Шамал хиннав. ВоккхагIвар а набахта веннар а из хилча санна хет сона, даь-дас дийцадох. Уж мехкдайтта доахача балха хи-

ларах а цар кхыдолча вахарах а язье роман йолаяьр аз 80-гIа шераш чакхдоалаш, бакъда Шолжа-ГIалий тIа лаьтта тIом баьхана, са цIагIа мел хинна йоазув, дIадихьа, дайна дIадаьлар.

Шахо дIайодача хана, Советий зама аргда вай цох, дукха цIихеза мехкдайттхой хиннаб, гIалгIай кьамах хьабаьнна. Цу хьакъехьа вай заманхоех роман язъаьй Боканаькъан Хаме Ахмада «Седкъашта юкье седкъа санна» аьнна цIи а тилла. Цига газ а «Iаьржа дошув» а доахача «МагIалбикмехкдайтта» НГДУ кьехьегаш хиннав оператор вола Лоалахой Бийберда Ахмад. Цо мел доккхий толамаш даьхад ха йиш я цунна тийннача паччахьалкхен совгIатех. 1971 шера цунна енна хиннай Социалистически Кьахьегам Турпал яха цIи, Ленина орден.

Цу мехкдайттан НГДУ керте лаьттав гIорваьнна мехкдайттхо хинна Пхылекьонгий Султан. Из ваь хиннав 1913 шера, йIаьххача хана мехкдайттхошта керте латташ, доккхий толамаш даьха саг хиннав из а. Цунна енна хиннай СССР сийдола мехкдайттхо яха еза цIи, Советски Союза 8 съезда балха юкье дакъа лаьцад цо, РСФСР а НГИАССР а Лакхехьарча Советий депутат хиннав Iаддала Султан. Цо кулгал даьча моттигерча кьахьегамхошта Лоалахой Ахмада, Паук Маринайна, Колесников Фёдора, Левшин Александра енна хиннай кьахьегам турпалий цIи.

Доккхий толамаш хиннад 60, 70-ча шерашка магIалбикахоша даьхараш, цар даьккха хиннад 7 миллион тонн мехкдайтта. Тахан иштта доккхий толамаш

деце а, мехкдайтта доаккхаш болх бу МагIалбик-Махьмад ХитIе, Илдарха-ГIала-Ачалкхе яхача моттигашка.

70-гIа шераш чакхдоалаш, МагIалбикерча мехкдайттахойта хьалхашка кьамаьл де а байташ еша а даха путевкаш еннар байтанча, РСФСР засл. артист хиннача Хамхой Ахмадаи соней. Тхо хилар Махьмад ХитIарча мехкдайтта а газ а чакхйоахача заводе. Эрсий кхалсаг яр цига цу хана директор, тхо боккхача безамца тIа а ийца, еригача завода болхлой гулбаь, актовии зале кьамаьл дайтар цо. ШоллагIа тха вIашагIкхетар хилар «МагIалбикмехкдайттан» УБР. Хьаьшашта кийчдаь латтача УБР цIагIа бийса а яьккха, шоллагIа дийнахьа цIадахар (Шолжа-ГIалий тIа) тхо.

Тов бетта 7-ча дийнахьа мехкдайттан болхлочун Ди да. Цу цIайца даькьалабувца лов вай республикан а берригача мехка а «Iаьржа дошув» доаха болхлой.

Лоалахой Берда Ахмад

МагIалбикера керттера урам тоабеш, болх дIаболабир мехка

ГIазданаькъан Ахмад

Нурадилов Х. цIерах бола урам тоабеш, болх дIаболабир шахьаре. Вахарера моттигаш меттайоалаярах йолча кьаман проектага гIолла, дIахьош ба из боккха болх. «Сердало» газетата из хоам бир наький гIулакхех йолча министерствос.

«2,4 км кхаччалца никь ба болхлой меттабоалабе безар. Асфальт Iобилларал совгIа, наькьаца дувзаденна мел дараш а дикка тоаде лерхI цига», - дийцар тхога.

ХьатIадоагIаца шера бIаьстан хана, деррига кхоачашдаь хила дезаш да цига. Вахарера моттигаш тоаярах йолча проектага гIолла, тахан мехка дукха беркате хувцамаш хиннад.

Йиллача ханал хьалха, чакхдоахаш да дукхагIа дола балхаш. 42 километрага кхоачаш бола 12 никь тоабеш, боккха болх ба укх шера чакхбаккха безар.

ХьалхагIа йовзаш ца хинна тIема гIала кораяьй

Курскенаькъан ИбрахIим

Археологически балхаш дIахьош хиннарашта, ЖIайрахьа кхалерча Гирети оалача гIалай моттиге хьалхагIа цхьаннена йий ца ховш хинна гIала гучаьлар. Крупнов Е. цIерах йолча Археологически моттига болхло, 30 шера кьахьегаш хьавоагIа этнограф волча Дозаринаькъан Iалихана хоаелар из тIема гIала. Гирети яхача моттига исторен юкье хувцамаш деш да из гIулакх.

«ХьалхагIа вIалла белгалтьяь ца хинна моттиг зийра аз Гирети яхача гIалай доазон тIа. 2016-ча, 2018-ча шерашка цига балхаш дIакхухьаш; зийнаяцар оаха из моттиг, бакъда укх наькъа, цига гIалаш хиннилга теркалдир, - дийцар Дозаринаькъан Iалихана. – Тахан цигара хIама тохкаш тхона гучох, из тIема гIала хиннай 80-90% тешам болаш ала йиш я цох. Цига дисадох хьагуш дар да из: кхерах даь гали, гонахьарча

оагIоний сомал, кхера вIаший тIехбоалийташ 80-90 см чулоацаш етта миингаш, иштта кхыдараш а. Деррига а ма дарра до-взаргдолаш, гIалан цхьа миинг хьааькка болх дIабахьа беза. Тахан тхона хетгача беса из хуле, Гирете истори хувцаш хургда из, хIана аьлча, тIема гIала хиннай аьнна дац цу моттиге».

Гирете болх дIахьош хурга «ТIехьале» яхача кхерах яь гIишлош меттаоттаяра говзалах йолча ишколо, Крупнов Е. цIерах йолча Археологически моттига гIо деш дIацакхбоаккхаргба из болх. Султиганаькъан, Тиймарзанаькъан тайпах нах ба ахчанца новкъостал лоаттадераш. ХIанзалца Гирети юкьерча бIаьшеран ханара ахаш еха йиь гIала латта моттиг лоархIаш яр.

«Из болх дIабахьа оаха кийчо ю дукха ха яр. Се Султиганаькъан тайпах хиларга хьежжа, лоархIаме да сона из. ТIема гIала кораяро хьагойт, укхаза пхьараш санна, шоай лаьташ лорадеш бола нах баьхалга. Дувцаш хьадоагIа; Гире-

те тIоарсках чIоагIа тамашийна, говза балхаш деш пхьараш баьхаб, яхаш. Цар хьадеш хиннача тIехкарех, маьчеех, тIема юкье эшача хIамаех мехкал арахьа а тIехьа дувцаш хиннад.

Дукха хIамаш гучадоах тIема гIала кораяро. Дикка кьахьегаш дIахобахьа безаш ба цигара болх», - дийцар «ТIехьале» яхача оагIонна кулгал деча Султиганаькъан Рамзана.

Гирете дIахо дIахьоча балхо кхы а хувцамаш юкьедоаладергда цун исторена. Археологически тохкамаша вай кьаман истори, культура йовзийташ даьр доккха дика да.

12 ВАЙ ОАМАЛАШ

Укх деношка тха болхло-чун влашагкхетар хилар Пхылекъонгий-Юртарча психонаркологиически дарбанчен керттерча лораца Иарпенакъан Аласхана Хьамзатаца. Тха хаттарашта жоп луш, цо даь къамаьл довза хьех оаха газет дешараш.

-Хьамзат, наркологически тлахожам лорий оаглорахьара лоаттабар маца хьахиннад вай республике? Цхьан метте Юхайша дукха ха ца йоаккхаш, даим моттигаш хувцаш хьадаьхкад шо укх денга кхаччалца. Хлана дар из?

-Наркологиически гьулакх вай республике хьадиьлла 30 шерал дукхагга ха я. Из хилар 1994 шера. Цунца ювзаенна я психиатрически оаггьув а. Хьалха наркологически диспансер яр, из болх беш хилар 2015 шерга кхаччалца. Цига тхо йеш хинна-ча гьишлонна юхе хьалйир керда Наьсарера № 1 йола юкьера ишкол. Тлаккха ишколан юххе берий беш а хила еза, наха болча аьттонна, аьнна, тхо Буро чурча дарбанчен коа дладахийтар; цхьан юкьа цига хилар тха балха моттиг. Амма цига берий беш хьайийлланзар, хьайбай лорий оаглонна длаелар из моттиг. Вайна масанена ма харра, 2020 шера ковид яхаш лазар ма хиларий, тхо хиннача дарбанчен тхов клалха хьайийллар цу халача лазара дарба дергдолаш йола фусам, тхо юха моттиг хувца езаш хилар. Хланз тхо кхаьчар Магас-Шахьара амбулаторе коа. Цхьан ах шера цига къахьега дийзар. Тхоаш хьалха хинна Наьсарера моттиг влштгехьаьккха, цига Ючудаьхка кхы а 5 шу даьккхар оаха. Карарча хана, 2025 шера аьтинга бетта, Пхылекъонгий-Юрта тхона еш лаьтга гьишло йисте а яьнна, укхаз хьачудаьхкад тхо. Хланзчул тлехьагга, Дала аьннадале, массахана а укхаз хургда-кх тхо.

-Шун дарбанчера лораш бе-бе ба, аьнна, хет сона. Фу тайпа лораш ба шун, малагга декхараш да цар кхоачашдеш?

-Ер ший тайпара лостам болаш дарбанче я. Укхаз дарбаш дераш керта лазараш дола, дегга безамаш соьвдаьнна наркотик а къаракъ а мелаш бола нах ба. Цудухьа шин тайпара лораш ба укхаз болх бераш: психиатраши наркологаш. Царна новкъостал деш ба психолог а психотерапевт а яха лораш. Цу унахошта юкье кхыдола деггацара лазараш долаш нах ма хулий, цудухьа укхаз ва терапевт, бларгий лор. Хлаьата а дукхаггбараш психиатраши наркологаш ба.

-Цхьайолча вай дарбанчешка а амбулаторешка а беррига лораш тоьаш боацаш моттигаш нийслу. Шо долча мишта латт из гьулакх?

-Бакьдар аьлча, беррига лораш таханарча дийнахьа

Наркотикаши замени

Сенца сакьердалу цхьаболча кагирхой?

тоьаш бац вай. Керда хьаьв моттиг ма йий ер, цудухьа дукха хувцамаш хиннад. Цунга хьежжа балха моттигаш тлакхийттай. Из бахьан долаш лораш эшаш ба тхона. Дукхагга эшараш психиатраши наркологаш ба. Беррига тха болхлой хила везараш – лораш, лорий йижарий, технически болхлой, кхыбараш – 421 саг ва. Хланзчул тлехьагга 40-60 лор везаргва тхона, сменашка хувцалуш болх бе. Укх чу ялх отделени я, хлара отделене хила езаш я уж тайпара сменаши. Укхаз хьабоаггача унахошка хьежа беза, сихача глон машинаца длабаха цлаггара унахой тахка беза, цхьайолча хана унахо хьавоалаве баха безаш а ба уж; цул совгга, укхаз Юбийша дарбаш дечарна гьулакх дераш а нийслу. Цхьаькха дакьа чудоагга тха балха, саг къаракъ менна, наркотик теха ва е вац тахка дезаш моттигаш нийслу, цига болх бе а лораш беза. Керда дарбанче хьаелларгийолга а ховш, тхоай хулачох лораш кечбе хьежад тхо, иштта дешийта, кечваь 7 лор ва. Хланз укх сахьате, Санкт-Петербурге дешаш кхы а ши лор ва: наркологи психотерапевти. Уж а, тхоца бартчлоаггам а баь, укхазара длабахийта ба. Кхы тла виь дийша ваьнна лор ва, укхаз болх бергболаш кечве длавохийташ. Цу тайпарча наькьаца лораш хьалкхебе гьерт тхо тхоашта.

-Хьамзат, ла лакхе хьаоахадир-кх, шоаш болх беш дола 30 шу да, аьнна. Цу юкьа карагдьяьнна дика хламаш, хувцамаш малаггаш да шун балха тла?

-Влштгехьадаьнна хламаш малаггаш да аьлча, эггара хьалха лазараш дла ца даржийташ, царна духьалъотта хьежад вай. Цамогаш болаш

дуккха нах ма хиннабий мехка: керта тувлбалар нийсденна а, къаракъа е наркотика тлехьабаьнна дале а. Хьабаьхкача царна де новкъостал хиннад вай, укх шера мара аьтгьув хиннабац, вайцига дарбанче ло а вилла, дарба де. Хьалхагга оаха сага дарба яздора; длахо, молха а молаш, шийга хьажа везар ше вар из. Хланз из моттиг хувцаеннай. Унахо дарбанче ло а вилла, цунна дарба де аьтгьув ба вай. Стастика яхаш хлама я, лазар дла ца даржарга хьежача, Кьилбаседа Кавказага хьежача а ерригача Россегга хьежача а; унахой таьрахь лакх ца далийта влштгехьадоал. Кхычахьа йолчул клезигагга йолаш, из статистика лоаттае а влштгехьа доал вай.

-Дукха ха йоацаш интернети чу хьежаш ваггаш, цхьа хоам бийшар аз. Цо йоахар, эггара дукхагга наркомани яьржа моттиг Приморье я, шоллаггача моттиге Галггайче я. Бакьда из е дац?

-Даьла Кьонора, из бакь ма дац! Цун бакьцахилара бахьан малгга да? Длателаш йолча статистика отчёта кеп хувцаеннаяр. Шин дакьбах латташ яр из, хлаьта оаха уж ши дакьа декьа ца декьаш, влшаггтеха длаеннаяр отчёт. Иштта хьахинна тувлдаь хлама дар из. Хлаьта а оаха из дланийсдир.

-Таханарча дийнахьа дла а язбаь, наркотикашца шоай вахар дувзадаь нах мел ба вайцига? Цу наьха таьрахьаш хург ма дий шуга...

-Да, даьра, хлара бутт чакхбоалаш масса саг йотлакхийттаь, масса тлераваьннаьв хьож тхо. Эзари ворхл блаь везткьа виь саг ва вай длаьзвась. Дладахача шерга диллача, 28 саг йотлакхийттаь. Дладахача шера 8 бетта оаха длаьзвасьраш 98 саг вар, укх

шера бархл бетта – 36 саг. Тайп-тайпарча доакьошка-ра таьрахьаш лохлуш латт. Масала, наркотик теха е эзавий хьажа чакхбаьхарашта юкье цу хламандца бувзабелна хиннараш дуккха клезигагга ба. Наркотик йокаш е эцаш гучабаьннараш клезигагга ба. Лорашта тла а баьхка, лазар да тхона, дарба де тхона аьннараш е цар дезалашкара нах баьхка, уж латкьар клезигагга да. Цу тайпара гойтамаш массайолча оаглорахьара клезиглуш латт вай.

-Вай бувцараш длаьзбасьраш ма бий, длаьзбанза хила йий цар?

-Дерригача дунен тла йовзаш йолча ВОЗа яхача цхьанкхетаро белгалдечох, нагахьа ца длаьзвасьвале, гуча ца воалаш лелараш шиь хила а тарлу. Хлаьта уж кхозза дукхагга хила а тарлу. Малаггача наркотикех пайда эцаш ба а хьажа веза укхаз. Лакхе, 1784 ва длаьзвась аьнна; аз доаладаьча таьрахьацара нийса ахаш вайцига тлабоалача кломалах яь глаьле увзараш ба. Вай-м наркоманашта юкьехьу уж, кхыйолча моттигашка-м сел теркал а биц уж, из лазар дац яхаш санна. Уж нах миштаб?.. Цкьа из эзе, тлаккха новкъосташца баггаш эзе, длакараболхараш ба царна юкье. Цох лазар да ала йиш яц, лазар лоархл, нагахьа санна дешарах ваьнна, спортах ваьнна, нахацара гьулакх дохадийя, хлама лочкьайийя, декхар хьоарчадийя, юха дла ца луш лелаш хуле. Оамал хувцалуш, ийрчаваьларий саг, тлаккха ала мегаргда цох лазар. Хьоа талх цу сага, ер вай ювцаш йола наркотик цлех длакхийтача, яха а яхе, хьоа толхабу цо. Из хьоа цкьа човхабича, пхезза а човхабича, иттаза а човхабича, ткьаь иттаза а човхаби-

Иарпенакъан Аласхана Хьамзат

ча; тлаккха талх из. Цу хана лазар оал цох. Цкьа глаьле эзаяр, шозза эзаяр аьнна хьоа талхац, из диагноз яц, цу тайпара бараш дукха ба вай наркоманаш ба яхача таьрахьа юкье. Уж, хьа а баьхке, чакх а баьле, тхо долча длаьзбасьчара длабала безаш ба. Хлаьта а из мо саг хьагучаваьлча, оаха из длаьззу, длахо цох фу хул хьажа: лазар клоарглу цун е тоавеле длавода. Тхо долча 40 хиллал саг ва, лорашта хьатгга а ухаш, шоаш тоабенилгга хьа а хайташ, лора хьехамаш кхоачашдеш лелаш. Уж цхьан шера учёте лаьт-тача длабала безаш ба. Лазар дладаьннад аьнна кулг язде дезаш нах ба-кх уж.

-Дукха ха йоацаш дийшар аз; Кьилбаседа Кавказе глаьле эггара клезигагга увзараш галггай ба, аьнна. Цу глаьле увзача нахаи наркомани лелаераштен юкье влалла бувзам бий?

-Иштга цхьа белгалбаьнна бувзам бац царна юкье. Къаракъ молаш бола нах клезига ба вайцига. Уж эггара клезигагга Нохчий мехкеи вай мехкеи ба. Из гуш да маьждиге дахача а, дукха кагий нах ба вай ламаз-марха долаш, динца боакхаш. Наркотик яха хлама мишта нийс-

луш я дувцаргдар аз. Укхазара ара а баынна, кхыча мехка длабаха нах бий, цар дукхача нахаца ггулакхаш длаюха леладеш хилча, дукха хлама хъачудоагла керта чу, дукха уйла хувцалу. Из наркотик миштай хъажа дагахъа цох чам баыккхе, иштта длаюкьеболх вай дукхагла бола кагий нах цу хламанна. Гонахъарча «гюзарга» хъежжа хул сага ггулакх а. Хъо нийса вале а, лелача моттиге из хлама даържа хуле, кеззига хъокхаденна а хъа ца хъокхаделча лац хъох. Цудухъа цун керттера бахъан иштта да, аынна, хет сона. Кагий нах даггара лелаш ма бий арахъа длаухаш, цлаухаш, балхаш деш. Деша барлараш а ба, цар цига хъаломаду из, цлабаыхъаца шоаш юмадаър кхычарга длау, дламерзду царна. Пляе, къаракъ долчок, хъаж йоарлаш хул. Наркотиках из яглац. Из бахъан долаш, наркотиках гучаваргвац хъо, сага длаховргдац хъона, сакъердам хургба хъона, аэле, дла-хъа дарж-кх из хлама. Бахъан цу тайпара да, аынна, хет сона цу хламан.

Эггара хъалха кхоллача хана, вай тахан наркотикаш санна лоархаш йола хламан, дарба ду молхаш санна хъакхелла хиннай, лорал доаллача наха. Тлаккха уж юхамаччаха ялара бахъан малагла да?

Юхамаччахъа ялара бахъан дувце, 7 эзар шу хъалха денз, цхъаца дарбанна лелаю, яхаш, лувшаш хиннай уж, хъадоахъа глабнех, уж доагадеш хъаж йоахаш хиннай. Цу тайпара хламан леладеш хиннад; дарбанна, лазара леладеш, яхаш. Бакъдунен чу длачубоал, оалаш а хламан леладеш хиннад цар. Цига глолла нах из ггулакх хъаломаде болабеннаб. Лазар доацараша а салоама, уйланигат хувц, яхаш, леладеш хиннад из хлама. Могаш боацарашта цу тайпара хлама дладелча, геттара шоай дегл дайделча, корта муьабаылча санна хеташ, массадола хлама дика а долаш, царна раъза болаш хул нах. Из тлара ма даыллинге, юха лазара чувыхача санна хет. Юха а из

тларадаккха, дужаде уйла ю сага. Иштта хъаломаый уж молхаш наха. Бакъдар аылча, ах бляш шу хъалха а морфий а цхъа сагота, тла хилара дарба де йохкаш хиннай. Цихезача Анна Каренинас а леладаъ хлама да из, ший вахар геттара сагото йолаш хийтта. Со фу ала глерт аылча, наркотикаша геттара дог айду, парглатавоаккх саг; тлараоалача хана тлара чутох. Дег тла цхъа ший тайпара шод этте, массадолча хламах догыйккхе, цхъаккха хлама ца дезаш, дунен тлара длавала ловш хул саг. Цу ден тла ютлавуз из наркотико. Цхъаккха хлама бе хилац, цу тларлолла моллагла во хлама хъаде кийча хул.

Саг хлама даа, хий мала, наб е езаш ва. Из хиланза даргдоацар да, вахаш волча моллагла сага. Цхъаккха да, сага дезалуш дола хлама. Из дукхагла мел хул, цох хъалвизац из. Боарамал тлехвоал. Масала, ца хул чкъаьрий дахар юмадаъ, из доацаш лелуц из. Иштта хъаломадаъ хлама да, наркотикаш йоацаш лелавалар.

Хъамзат, лакхе ла хъоахадир; укх дарбанче унахой юбувшабаъ дарба де таро я, аынна. Масса саг ювужаве таро я шун таханарча дийнахъа? Цхъаккха цхъа хаттар а тлатохаргдар аз. Мел ха йоаккх унахочо дарбанче, бокъонца виърза валлалца?

Хъажал, хланз укх мехка, кхъа даыккъа дийккъа а дийккъа, из дарба хъаоттаде глertaш да вай. Наркотикаш тлараоалача хана, члоагла во хъал хул сагага. Лораша «кагвалар» («ломка») оал цох. Цу тайпарча хъале вола 25 саг ювужаве моттигаш я вайцига. Царех 4 моттиг я реанимация эшаш бола глirts латташ, уж геттара клалбисача наха лаьрхла я. Дарба цу чу дегла хъалага хъежжа хул, из хила йиш я 10 дийнахъа, 12 дийнахъа, 15 дийнахъа. Цу чурараваылча, лораша меттаоттавар а отделени оалаш я цхъаккха, цу чу цхъа бутт, ши бутт, кхо бутт ха йоаккх цо. Дегла хъалага хъежжа да из а. Из дарбан шоллагла дакъа да. Цунна чудоагла психоло-

гически хало тлараыккхар, цу ггулакха лаьрххла кабинет я. Психотерапевт ва, цо ший оаглора де дазар чакхдоаккх; къахъегама терапи яхаш моттиг я, цига цхъаца хлама хъадеш ваглаш хилча, лазара вицлу из, бе-бе хламан хъаю унахочо; дегл хъаодеш хилча сапарглатадоалаш хул, чурара гармонаш болх бе йолалу. Цу ггулакха спортвни зал я дарбанче. Юххера а, вахар меттаоттадеча вай республикерча кагийча наха шоаш болча хъех уж, психологически тренингаш чакхйоахаш ба уж. Шоаш беча балхача, бийрзача унахой таьрахъашца из моттиг мерзью цигарча болх лоша, цар шоаш болча дарба дергдолаш. Длахо а дарба де раъзавар царца длагоргва; ше меттавенна, тоавенна аынна хетар, чувыха йиш йолаш хургва. Иштта кхъа даыккъа дийккъа, дарба да оаха дер. Вешта аылча, дарбанчен тховна клалха, юбийша дарбаш де йиш йолаш 50 моттиг я. Юххъанцара дарба де -25 моттиг, лораша меттаоттабара - 25 моттиг.

Цхъаца хоамаш язду журналиста наркоманех лаьца. «Ой, - оал аз, - шоана мичахаъа гу уж, сона-м мича гу цхъаккха наркоман?» Арахъа бларгавайча, саг наркоман ва е вац ха йиш йий? Сенах ховргда из?

Дикка гаьнаваьннар вовза йиш я. Оамалаш ший тайпара хул цу сага. Из хъакхашта хул тлехваьнна; ура ца латташ, лохача гланда тла ваглаш санна юхувшаш хул; хъерча-

енна хлама тлаювхаш, кегаенна волаш, мос кегаенна йолаш, бларгсинош дехкаш, къайлавала глertaш, ше маха бийтта пхъарсаш ца гойта дагахъа, длаьха пхъош дола коч ювхаш; тлаювха маьчи а цленъаь йоацаш - иштта цхъаца белгалонаш хул-кх цар, эггара хъалха вайнача сагаца а тлехваьнна воаставенна волаш, тоам боаца дешаш оалаш. Хъоа толхабаьб цун, оаха энцефалопатия оал цох. Цено лора ца еш, хлама дегаца ца хеташ волашу из. Цу тайпарча оамалех вовза йиш я наркоман вола саг. Наркотик теа е эза воаглаш хуле-м, атта гуш хург ма вий из, вела ца везача велаши, болар мелденна волаши, низ боацаш эгаши.

Психиатре а наркологе а центр вайцига хъаелларгъа аылча, цхъацаболча наха харцахъа кхетадора из. «Дурдом» яр из-м, оалар. Цу наха из аргдоацаш, уж длакхетабеш, фу аргдар ла?

Хъажал, вай шин клира долда из, бетта долда... Дарба а дий, саг чувохийт. Цу наха «дурдом» аынна цли йоаккхар - интернат я. Сагах лазар хъа ма кхийттинге, цу сахъат цларларча наха из лорашка хъавоалаворе, цу сага талхаш латта хъоа глойле хилал тоабе, дарба де йиш яр. Из хъа ца воалавеш, цар говойя, тлаккха клалдус цун ггулакх. Хъаькъл дладоал кертацара. Цу тайпара геттара клалбиса бола нах бахаш йола моттиг я неврологически интернат. Уж шоай дунен чу яккха йиса мел йола ха цига длахош хул. Цларларча наха уж хала боландаъ, цар оамалаш, блеха лелар хала доландаъ, цу цларлара нах а цамогаш хул, царна бларахъежаш. Цудухъа уж лелабеш хъаь я уж интернаташ. лаьдало лелабу уж, кхаба а кхоаб; геттара лазар хъахъайча, тхо долча хъабоалабийя, дарба ду царна; тлаккха интернате юха чубуг. Иштта башхало я тха дарбанчени интернатеи юкьераяр. Унахой тха ба уж, бакъда баха моттиг интернат я цар. Цига а ва психиатр, цо хъавоалаву царех саг тхо долча дарба де, йистеваылча юхавуг, ше хиннача моттиге. Интернатаца цу тайпара бувзам ба тха.

Шоана ма хеттара шун

болх дла ца бохийташ, халонаш нийслай? Малаглаш я уж?

Цхъа доккха ер ма дий ала бахъанаш дац уж. Дарбанче хоза яьй, парглата я, дега а бларгашта а атта я. Тха балха латкъаш яраш наьха оамалаш я-кх. Унахо цларла хилча, цу сахъате хъа ца воалавеш, моллашка кхувлаш, гаьнавоаккх. Лорашка из хъавоалавичи, шоашта наха пелг тлахоькхаргба, аынна, хет. Из моллагла цларла чуда тарлуш лазар да. Эхъбехк ца хеташ, уж унахой хъакхувларе бакъахъа хетар тхона. Шоллаглар да, наркотик еттараш, къаракъ мелараш, шоаш наха юкье гучабаргба мотташ, хъабахка ца тугаш хул. Уж нахал ца боахаш, царна гло де йиш йолаш да тхо. Из да тхона дукхагла латкъар. Уж хъабахкар дезар вайна. Тха моттиг миштай аылча; дега, пехка, бларга лазар хилча, ше дла а вахе, дарба де сона, оал сага. Тха унахой шоаш хъацабахкарал совгла, шоаш могаш ба, яхаш, къарлуш хул. Дарба дайтаргдолаш, цар оамалаш хувца езаш хул, атта деце а.

Ла а зийна хургда-кх из. Вай юрташка а шахъарашка а каст-каста нийслуш хлама да из, къона дезал бохаш хилар. Цу ггулакх наркомане влалла дакъа доалл аынна хетий хъона?

Бакъдар аылча, цхъайола моттиг хул со цецвоаккхаш. Наркоман воллаше а, цунга маьре яхай со, яхаш, цунца яха а яхаш, чакхйоал цхъайола кхалсаг. Цхъайола моттиг хул, наркомани яха хлама гучадаьнна, тхоай кхалсаг цлайоалаый оаха, яхаш. Из доацаш хила йиш яц, хлана аылча наркоман вола саг оамала хала хул; хлама хъачу-дахъаш воацаш, хлама хъадеш воацаш, хлама дохадеш, дохкаш, длахош мара оамал хилац цун. Цу тайпара вола саг везаш мича хул. Длайодача кхалсага ма моттиг; ше а, цла а, дезал а лелабеш, зламсаг хургва аынна ше йодар. Иштта воацилга хайча, юкьера барт, безам длабоал. Ше яхача моттигах догъаккх. Цу тларлолла халахетараш хъа а доладеле, цатоам баьле, дезал къасташ нийслу.

Карарча хана эггара саготарла, керттера декхараш малаглаш латт шоана хъалха?

Эггара хъалха, сакхетам лакха а болаш, унахошта доаггача тайпара дарбаш дергдолаш, лораш тхоай хила беза, аынна, хет сона. Юкь-юкье уж говзал лакхъе деша ахийтар лоархламе да. Шоллаглдола декхар, хъачубаькхача наха паргларла, аттарла, кезигагла хъежа безаргболча тайпара ггулакх дар да.

Хъамзат, баркал хъона. Хетгача тайпара болх длабахъа аьттув балба шун.

Интервью ийцар ларчакханаькъан С.

Наькъашкара
бокъонаш
лораяра
тӀахьех
водителаш
«Къилбаседа
Кавказа
Россеташа»

Иалой Муса

Тока саьргаш долча моттигашкара бокъонаш лораш хилара тӀахьех «Къилбаседа Кавказа Россеташа» - «Ингушэ-нергос» йоккхача машинашца цӀахьаца балхаш дӀакхухьаш бараш.

Тока саьргаш долхача моттиге лоралуш цахиларо доккха хатар де тарлу. Цу юкье да цӀи ялар, саг лозавар, сага вахар хадаш хӀама хилар. Цу оагӀонцарча болхлошца бувзаме волаш, царна ховш мара цӀахьакха болх дӀабахьа йиш яц тока саьргаш долхача доазон тӀа.

ХӀама Иойоассаеш, тӀайотташ, кхаш тӀара балхаш деш, 4 метрал лакхагӀа йолча машинаца ток йодача дӀатӀавахар цу оагӀонцара болхлой тӀахьожаш хила деза. Тока саьргаш долхача лораш йолча моттигашка 0,3 метрал кӀоаргагӀа лаьттанцара болх лелабе йиш яц, (оахаш долча лаьттан тӀа – 0, 45 метр), иштта ток йода кӀалхара кхераме лоархӀаш йола моттигаш ахка мегаргьац.

Лораш йолча тока моттиге чӀоагӀа фийла хила веза. РФ Паччахьалкхено 2009-ча шера саькура бетта 24-ча дийнахьа № 160 йолча соцамах, 1 Кв лохагӀа ЛЭП йолча-2 метр; 1-20 Кв ЛЭП - 10 метр; 35 Кв ЛЭП - 15 метр; 110 Кв ЛЭП - 20 метр; хин лакхе гӀолла йодача тока лине-на - 100 метр я лораш езар. Нагахьа тока саьргаш долхача моттиге шоашта моллагӀа кхоачам-боацараш хoadеннадале, «Россеташ» яхача компане мах бала ца беза телефон дӀатоха 8-800-220-0-220.

ЛоархӀа́ме болх

Детташ долча хьайбашцара хьал тоадара тӀехьа кӀахьег мехка

ГӀазданаькъан Ахмад

Владимирски областе дӀахьош хиннача детташ долча хьабашцара гӀулакх меттадоа-ладарах йолча кхетаче дакӀа лоацаш хилар вай мехкарча юртбоахама гӀулакхех йолча Министерствон кулгалхочун гӀонча вола Келиганаькъан Илез. Машинашца доахан детгарах болча балха юкье толашагӀбараш белгалбеш йолча ерригача Россехьашка гӀолла, дӀахьош яр из кхетаче. Цига дийцар цу оагӀонцара болх дикка тоабарах, из тоабергбола кердадараш юкьедоаладарах. «Детташ дола хьайбаш дебар, из болх ма хулла тоабар тахан вай мехка чӀоагӀа лоархӀа́ме да. Цу гӀулакхо наха болх бе моттигаш Иалашьбергьа, шурийцара унахцӀена даар хургда республике шортта», - дийцар «Сердалога» Келиганаькъан Илеза.

Кхетаченна хьалха лаьттар вар Россех юртбоахама гӀулакхех йолча Министерствонна кулгалхочун гӀонча вола Боровой Максим. Цу оагӀонцарча моттигашкара дукха кӀахьегамхой бар цига тӀабаьхка. Берригача мехка кӀаьстта шура луш дола хьайбаш дебадарах дийцар гулбеннараша.

Шура, шурийцара маша ма хулла дукхагӀа хургдолаш кхоачашде дезарех дийцар цига.

Иштта белгалдир, цу балха юкье таьрахьашца дувзаденараш юкьеолоацаш кӀахьегарах, из оагӀув дикка тоабарах. Доахан детташ болча балхаца, царна лоаттадеш долча доакъарца, доал дарца дувзаденараш доашхаш кӀамаьл дир кхетаче. Шура луш долча хьайбай хьал дикка тоалургдолаш, шоай гӀулакх дика довзаш, кхетадеш бола болхлой ба царна тӀахьожаш хила безараш.

ТӀехьарча шерашка шура луш долча хьайбашцара хьал дикка тоалуш, айлуш латт вай мехка. Из чӀоагӀа гӀадвугаш да. Дукхача хана денз сайца, болха беш лаьтта моттигаш юха

дӀайолаялийта, кердадараш юкьедаьха уж тоае гӀерт мехкара кулгалхой. Тахан керда проекташ я, цу оагӀонца йоаржаеш. Дикка пайда беш хилар дӀадахача шера СоагӀапчара шура-дулх лоаттадеш йола моттиг.

Укх шера кӀахьийгад, Кердача Редантера шура чакхьоаккхаш йола завод болх бе йолаялийта гӀерташ. Йоккха проект йоаржаяь, МагӀалбике шура чакхьоаккхаш йола завод хьальеш боахк тахан. ТӀехьарча заман чухьа хьадаьнна дикагӀа дола гӀирсаш оттадаь тоабергболаш ба цигара болх. Из деррига а вай респу-

бликера шурий машацара хьал дикка тоадеш да. Юртбоахама гӀулакхех йолча министерствос белгалдечох, цу оагӀонца кӀахьега ловш болча инвесторашта могаш дола гӀо лоаттадергда, цар оагӀув хьаллоацаш.

Инвестиционни проекташ йоаржаяра тӀехьа новкъостал дергда паччахьалкхено. Цу гӀулакхо наха болх бе керда моттигаш хилийтарал совгӀа, мехкарча ганза рузкӀа лургда. Хьайбай маша шортта доаржадар бахархой хьал аттача доаккхаш хургда. Вай республикан экономически хьал дикка меттаоттадеш, беркате хувцамаш деш хургда из гӀулакх.

Сага бокъонаш лораше новкъостал дир, боккхача дезала нанна нийсхо меттаоттае

ГӀазданаькъан Ахмад

ГӀалгӀай мехка дика кхоачашдеш латт, боккхача дезала вахара гӀо ду ахча дӀадалара дош. ГӀалгӀайчен сага бокъонаш лораяра викалга кхайкарал дир дий бера нанас, цо хоам бир шийна доагӀаш хинна социальни пенси, иштта федеральни тӀехьара тӀа, бераш да воацаш хиларах, луш дола ахча

шин бера соцадаь хиларах.

«Кхалсага яхачох, деррига каьхаташ ший ханнахьа дӀачуденнад Россех Вахара ганза республикански даькье, уж дар хоамий базе. Цул совгӀа, цунга вӀалла хоам а ца беш, цӀаьхха, дӀасоцадаьд уж ахчаш. Дукхача берий наьна га хьаллацара, сага бокъонаш лораяра волча викала сиха дӀадахьийтар каьхат

Россе Вахара ганзе. Из гӀулакх дика техкачул тӀехьагӀа, деррига хоамаш дайза даьлча, да воацаш хиларах шин бера пенси хьадоладелар», - аьлар «Сердало» газетага ГӀалгӀай Республикан УПЧ балха даькье тӀа.

Белгалду, боахамашта юкьера хьал сиха тоадаьчул тӀехьагӀа, хьаухаш хинна ахча меттаоттадаь хиларал совгӀа, соцадаь лаьттача юкьа хьада-

ла дезаш мел хиннар а хьаделар кӀимарса беттагара маьцхали беттага кхаччалца. Деррига ахча дукха дезал болча нанна дӀаделар.

СООБЩЕНИЕ

Избирательной комиссии Республики Ингушетия о начале выдвижения кандидатур в составы территориальных избирательных комиссий на 2025-2030 г.

Руководствуясь пунктом 6 статьи 26 Федерального закона “Об основных гарантиях избирательных прав и права на участие в референдуме граждан Российской Федерации”, пунктом 1 статьи 15 Закона Республики Ингушетия «О системе избирательных комиссий в Республике Ингушетия» Избирательная комиссия Республики Ингушетия объявляет о начале выдвижения кандидатур в новые составы следующих территориальных избирательных комиссий:

№ п/п	Наименование территориальной избирательной комиссии	Количественный состав
1	Территориальная избирательная комиссия Джейрахского района	7

2	Территориальная избирательная комиссия г. Карабулак	9
3	Территориальная избирательная комиссия г. Магас	9
4	Территориальная избирательная комиссия г. Малгобек	9
5	Территориальная избирательная комиссия Малгобекского района	12
6	Территориальная избирательная комиссия г. Назрань	12
7	Территориальная избирательная комиссия Назрановского района	12
8	Территориальная избирательная комиссия Сунженского района	9

Территориальные избирательные комиссии формируются на основе предложений политических партий, выдвинувших списки кандидатов, допущенные к распределению депутатских мандатов в Государственной Думе Федерального Собрания Российской Федерации, Народном Собрании Республики Ингушетия,

предложений других политических партий и иных общественных объединений; а также предложений представительных органов муниципальных образований, собраний избирателей по месту жительства, работы, службы, учебы, предложений территориальных избирательных комиссий предыдущего состава.

Документы представляются в соответствии с перечнем согласно приложению 2 к Методическим рекомендациям о порядке формирования территориальных, окружных и участковых избирательных комиссий, утвержденным Постановлением Центральной избирательной комиссии Российской Федерации от 15 марта 2023 года № 111/863-8.

Прием документов осуществляется Избирательной комиссией Республики Ингушетия в течение 30 дней после дня опубликования настоящего сообщения по адресу: 386102, Республика Ингушетия, г. Назрань, ул. Московская, 37, понедельник – четверг с 9:00 до 18:00, пятница с 9:00 до 17:00 (перерыв с 13:00 до 14:00) тел. 8(8734) 22-15-63, 8(8734) 22-64-17.

Избирательная комиссия Республики Ингушетия

Йоккхача спорта лаьтта

Студенташта юкьерча Ерригача Россе ГТО фестивалага кийчо еш ба мехка

ГІазданаькъан Ахьмад

Беррига мохк вІашкаозаш йолча спорта моттиг хургья вай республиках кастта. Сийлахь-боккхача Давь-мехка тІем тІа Котало яккха 80 шу дизара хетаяь «Кийча ва кьахьега, духьалъаотта» яха ерригача Россе лакхарча, юкьерча дешара моттигашкарча студентий фестиваль дІахьоргья вайцига. Низ бола цІихеза нах-нарташ баьхача вай лаьтта гуллургба Россе массайолча миІингашкара кьона атлеташ. Тхьовра хьалха хинна спорт тахан а лакха лоархІаш бола гІалгІай мохк цу гІулакхага товш, йоарІаш йола моттиг я. Фестивала доакьашхоша гойтаргба шоай

низ, кадай хьовзар, говзал.

Кьонача спортсменаша шоаш хьабовзийтаргба, хьалха-боаларгах удаш, нек деш, лаьтара кулгашца хьалтийлуш, турника тІа низ гойташ. Иштта кхыдараш а да фестивала юкье. Яхьаш дІахьоргья; «Мужече» яхача спорта кийчо еча моттиге, «Аьрзи» яхача берий лагере, Наьсарерча футболни доазон тІа, Шолжа- Шахьарерча нек де моттиг йолча ФОКЕ.

Укх бетта 9-ча денгара 15-ча денга кхаччалца йолча яхьашка дакъа лоацаш хургба Россе 50 моттигера спортсменаш. Йоккха кийчо еш ба тахан мехка цу гІулакха.

ГТО Ерригача Россе фестивала хетаяь лаьрххІа кхетаче

дІайихьар Паччахьалкхен хьалхалаттача Сластенин Владимира. Кхетаче гулбеннабар яхьаш дІаяхьара балха юкье дакъа лоацаш бараш, тайп-тайпара министрествош. ХІара моттига ше-ший декхараш тІадехкар; белгалдир, из болх боагІаца боараме чакхбакхар чІоагІа лоархІаме долга. Фестивала юкьерча керттердарех дийцар вІашагІкхетаре. Къаьстта йоккха терко тІайохийташ дийцар кхерамзлен хьалаца, логистикаца дувзаденнарех.

ГТО фестиваль вай мехка эггара хьалха дІахьош я, масабараш раьза хургболча тайпара из дІаяхьа гІерт тахан мехка, дукха низ Юбилла. Кагирхошта юкье спортацара безам, бувзам чІоагІбар да

цу юкье эггара лоархІамедар. Россе йоккха спорт йоаржая-ра тІехьа боаккхаш, боккха гІа ба из.

Фестивалага кийчо ераша тахан вІашагІйоллаш латтача программан юкье спортацара яхьаш хиларал совгІа, културан оагІонцара, гІалгІай кьаман Іадаташ, оамалаш йовзийташ дараш да. Спорт езар, низ болаш хилар массахана лакха лоархІаш хиннача мехка белгалонаш йовза аьт-тув ба, гаьнарча моттигашкара тІагуллургболча спортсмений.

Россе тайп-тайпарча моттигашкарча студенташта юкьер ба бувзам, барт чІоагІбеш, ГТО тахан кхувш латтача тІехьен юкье йоаржаяш хургья фестивал.

Россе культуран Министерствос грамота елар, кьаман библиотекан кулгалхочун гІончанна

ГІазданаькъан Ахьмад

Россе культуран гІулакхех йолча Министерствосгра грамота луш, белгалйир кьаман библиотекан кулгалхочун гІонча йола Малсаганаькъан Лида. «Россе эггара толашагІа болча болхлошта юкье нийсьелар вай мехкахо.

Библиотеке кьахьегаш, цо дукха шераш дІаденнад. Авторски проекташ йоаржаяш, дукха лоархІаме кхетаченаш дІахьухьаш болх баьб цо. ГІалгІай кьаман истореца, культураца дувзаденнараш лорадара, дийндара тІехьа дикка кьахьегаш лаьттай из», - дийцар «Сердалога» библиотеке. Грамотаца майдилг елар вай мехкахоцунна.

Истореца дувзаденнараш лорадара тІехьа болча оагІонца белгальяьннай Малсаганаькъан Лида; Сийлахь-боккхача тІем тІа Котало яккха 80 шу дизара, Давьхен лорбой Шера хетаяьна конгрессе.

Библиотеке кьахьегар Лидайна дега чІоагІа гарга хиннад массахана. Вай мехкара библиотекей гІулакх тоадара тІехьа доккха дакъа лаьца саг я из.

Россе министерствос тахан цун болх лакхача моттиге оттабар вай массане дегашта тоам беш да, ХІана аьлча из сагший гІулакх дика Іомадаь, бехктокхаме кьахьегаш, ший балха тІа белгала йолаш хиннай массахана.

Дешара шу доладаларца; даькьалабийцар МагІалбикера студенташ, дешархой цигарча артисташа

ГІазданаькъан Ахьмад

Дешара шу дІадолалуш дола ди ший тайпара боча да берий, цар даьй, ноаной дегашта. МагІалбика кхалерча дешара моттигашка массане дегаш ураоттадеш йола кхетаченаш дІакхихьар шахьарерча културан Двореца болхлоша.

«Културан Двореце кьахьегаш болча артисташа дешара шу дІадоладараш даькьала бувцаш тайп-тайпара кхетаченаш дІакхихьар Чакхенаькъан Салида цІерах йолча гимназе, МагІалбикерча № 18, Дола-Коарча № 7 йолча ишколашка, Кьилбаседа Кавказа колледже. Концертни программна

юкье дукха номераш яр. Халха-бувлаш, иллеш оалаш; бар артисташ. Къаьстта йоккха терко йир хьалхарча классе деша болхарашта», - дийцар «Сердалога» из кхетаче вІашагІеллараша.

Дешара шу доладалар дездар МагІалбике Іадат хинна дІаэттад. Шахьарерча културан Двореца болхлоша кьахьег, дешара шу доладалара хьалхара ди массане дег чу дусаргдолаш. Тахан ишколе дІачубаьннарй дешарцара безам чІоагІбара тІехьа кьахьегаш хила беа боккхагІбараш. Къаьстта терко лоаттае еза ишколе тахан эггара хьалхара ког дІачубаькхарашта. Дешарцара лерхІам лакха болаш дІаболабалар, лоархІаме да берашта.

сердало

Учредитель:
Государственное
автономное учреждение
«Издательский дом
«Сердало»

Главный
редактор:
Курскиева Х.А.

Адрес редакции и издателя:
Республика Ингушетия,
386101, г. Назрань,
Тер. Центральный округ
пр. И.Базоркина, 60.
Тел.: 8 (8734) 77-11-84
Бухгалтерия: 8 (8734) 77-10-85.

Газета зарегистрирована
Управлением Роскомнадзора
по Республике Ингушетия.
Рег. номер ПИ № ТУ 06-00033
от 16 декабря 2024 г.

E-mail: serdalo@yandex.ru
Сайт газеты: serdalo.ru.

Набор и верстка произведены
в компьютерном центре
ГАУ «Издательский дом «Сердало».

Время подписания номера
по графику в печать:
3 сентября 2025 г.
Фактически 17:20.

Точка зрения авторов может не
совпадать с позицией редакции.
При перепечатке
ссылка на газету обязательна.
Письма, рукописи, фотографии,
рисунки не рецензируются и не
возвращаются.
Свободная цена

Газета отпечатана в издательстве
«Южный регион»,
с готовых диапозитивов
Адрес: 357600, Ставропольский край,
г. Ессентуки, ул. Никольская, 5.
Заказ № ____ Тираж: 2000 экз.

МагІалбика кхале ДТП хиларах, цхьа саг лозавир

ГІазданаькъан Ахьмад

Селхан сарахьа 18 сахьат 45 минот яьннача хана, «112 гІулакх» яхача Центре сиха хоам кхаьчар, новкъа хьовзам хиларах. Машинаш вІашкакхийттаяр МагІалбик-Заьзгакъонгний-Юрт яхача даькъ тІарча гом тІа.

«Тоаркхо» яха лахара-кІалхарваккхара йола тоаба цу моттиге хьакхаьчар. Хьалхарча аргІагІа долаш долча хьалага хьажаро хьагойтар наькъа хьовзам хилара бахьан ши машин вІашкакхетар долга. Автомобилаш яр «Мерседес-Бенц» иштта шоллагІа йола машина «Лада Гранта» яхача марках яр. Цига лозаваь хилар цхьа саг. Ираза, бейнараш цига хиланзар. Лозаваьр сиха МагІалбика кхален Центральни дарбанче дІавигар, цига лораша новкъостал дергдолаш», - аьлар «Сердало» газетага ГІалгІайчен МЧС зарбан болх лелабераша.

Сихача гІон болхлоша, дика говзал йолаш, шоай болх дІабихьар. Бокьонаш лораераша хинначун мах оттабергба, гІулакх техкачул тІехьагІа. Из нийсдаларца дувзаденна, ГІалгІайчен ГІИБДД тІахьех беррига наькъа доакъашхой фийла хилара, наькъа бокьонаш лораяра. ЧІоагІа лоархІаме да машинаш шортагІа лекхар, царна юкьера моттиг лораяр, къастта садайначул тІехьагІа.

ОБЪЯВЛЕНИЯ

Утерянный аттестат серии А №1896269, выданный СОШ №2 г. Назрани в 1996 г. на имя Цолоевой Танзилы Мовлатгиревны, считать недействительным.

Утерянный аттестат серии 06 АА 0003075, выданный СОШ №4 г. Назрани в 2007 г. на имя Киловой Бэллы Салмановны, считать недействительным.

Утерянный аттестат, выданный СШ №2 г. Назрани в 1997 г. на имя Медовой Танзилы Мовлатгиревны, считать недействительным.

Утерянное удостоверение «Ветеран боевых действий», выданное в 2024 г. на имя Газдиева Магомеда Мухарбековича, считать недействительным.

Яндар яхача хин хьал меттадоаладеш, болх дІаболабаьб

ГІазданаькъан Ахьмад

Яндар яхача хин экологически хьал меттадоаладеш бола болх дІаболабир юрта. Из тайпара болх цига 15 шу хьалха дІабихьабар - 2007-ча шера. Цу хана денз, кІалха гІоа йижа, баьцаш дІа-хьа яьржа хин хьал

дикка эшаденнад. Геттара дукха догІаш латгача хана, хий ший бердашкара арадалар кхерам болаш да таханара цигара хьал.

«4,7 км кхоачаш моттиг я цІенъе езар. Хин кІалхара бІеа хІамаш арайоахаш, баьцаш дІайоахаш боккха болх

ба цига дІабахьа безар. Из болх чакхбоаккхаргбола моттиг кьоастаяьй карарча хана, болх дІаболабе кийчлуш ба. Укх шера цІенъергьяр 1 км кхоачаш моттиг я. 2027-ча шерга кхаччалца дІахьоргья проект», - дийцар «Сердалога» Іалама гІулакхех йолча министерствос.

Мехкара хиш цІендар, цар хьал боагІагІа боараме тоадар лоархІамеча гІулакхех да тахан. Укх шера из тайпара болх чакхбаьккхар 3,7 км кхоачаш йола Сурхо ГІара хин моттигаш цІенъеш, Магасера 4,6 км латта Шолж яхача хин доазув меттадоаладеш.

Наьсаре дІадихьар къахьегама шоатта

ГІазданаькъан Ахьмад

Центральни куран, Наьсарен-Шахьара администрацей тоабаш вІашагІкхийтар юкьяра болх бе. Боккха экологически болам дІабихьар шахьара лоархІамеча моттигашка. Керттера балха дакъа дІадихьар шахьара Іам болча моттиге, хІанз тоадара балхаш дІахьош

долча, иштта Алханчуртски хин уллуvgІолла. Кхетачен доакъашхоша дика цІенйир гонахьара моттиг, юкьяра доазонаш; бахархошта хоза, цІена хьалаш хьакхоллаш.

«Цхьана къахьегарах, дика толамаш даьхар. Уж бахьан долаш Іама а Алханчурта хин а гонахьара доа-

зув хувцаделар, цІенагІа а хозагІа а хилар. ХІара доакъашхошо, ший хьамсара шахьар тоае дагахьа, шийгара дакъа юкьедера. Цу тайпара боламаш дІакхухьаш хиларах, шахьаре лостам лоттабе таро хул, иштта гонахьарча гІулакхаца бехктокхаме хул. Цар масал хьагойт Наьсарен вахара, иштта шахьара хургдолчун йоакхо еш

хилар», - аьлар «Сердало» газетага шахьара администраце.

Балха доакъашхоша беррига бахархой тІахьийхар, хьамсарча шахьара Іалам лорадара, юкьярча цІагІа лостам а цхьоагІо а лоаттаяра. Цар белгалдир, цхьана къахьегарца мара Наьсаре кхы а хозагІа е таро хургйоацилга.